

Vytautas Michelkevičius

MENINIO TYRIMO SUVESTÌ. ŽINOJIMO KONTŪRAIS

- ① MENINIO TYRIMO SAMPRATOS
- ② MENINIS TYRIMAS
DOKTORANTŪROJE
- ③ MENINIS TYRIMAS LIETUVOS
ŠIUOLAIKINIAME MENE
- ④ TYRIMAS PER PRAKTIKĄ APIE
MENINĮ TYRIMĄ
- ⑤ TRYS SU PUSE SVYRUOJANČIO
KLAUSIMO APIE MENINĮ TYRIMĄ

Vytautas Michelkevičius

MENINIO TYRIMO SUVESTĪ. ŽINOJIMO KONTŪRAIS

MONOGRAFIJA

Converged by Artistic Research in Lithuania and Beyond: Along
the Contours of Knowing*

RECENZENTAI

Doc. dr. Agnė Narušytė
Doc. dr. Kęstas Kirtiklis

REDAKTORĖ

Rima Bertašavičiūtė

DIZAINERĖ

Laura Grigaliūnaitė

VERTĖJAS

Jurij Dobriakov

FOTOGRAFIJOS

Arturas Valiauga
(išskyrus N. ir G. Urbonų)

LEIDYBĄ RĖMĖ

Lietuvos
mokslo
taryba

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
KULTŪROS
MINISTERIJA

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

**Vilniaus
dailės
akademija**

Monografijos didžioji dalis parašyta 2013–2015 m. podoktorantūros stažuotės Vilniaus dailės akademijoje metu, kuri buvo finansuojama pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų įgyvendinamą projektą „Podoktorantūros (post doc) stažuočių įgyvendinimas Lietuvoje“.

Viršelyje: fragmentas iš 11 diagramos „Meninio tyrimo sampratos ambivalentiškumas“, Agnė Alesiūtė

Vilniaus dailės akademijos leidykla,
2016

TURINYS

PRATARMĖ: Tirti negalima kurti 5
ĮVADAS: Monografija it* meninis tyrimas 7

1. MENINIO TYRIMO SAMPRATOS 11

0 Meninio tyrimo atsiradimo prielaidos 12
1.1. Teorijos ir praktikos santykio perspektyvos 15
1.2. Tyrimo samprata ir tipai 21
1.3. Meno ir tyrimo santykis 33
1.4. Meninio tyrimo apibrėžimai įvairiuose kontekstuose 40
1.4.1. Terminai ir jų daugiaprasmybė 40
1.4.2. Bandytas suformuluoti meninio tyrimo sampratas 46

1.5. Meninio tyrimo santykis su menu ir mokslu 49
1.5.1. Santykis su meno lauku 49
1.5.2. Santykis su moksliniu tyrimu 55
1.5.3. Meno ir mokslo bendruomenių vertybės ir konfliktai 58
1.5.4. Meninės praktikos integracija į mokslinį tyrimą: menu grįsti tyrimai 60

1.6. Meninio tyrimo žinios ir metodologijos 64
1.6.1. Žinios, žinojimas (ar „kas kita“, kas sukuriamą) meniniame tyrime 64
1.6.2. Metodologinis meninio tyrimo pasileidimas 75
1.6.3. Vienas metodologinis pasiūlymas 78

1.7. Meninio tyrimo socialinis poreikis, tikslai ir funkcijos 80

1.8. Tapatybės, vaidmenys ir jų virsmai 83

1.9. Kuratorinis tyrimas ir kuratorystė kaip tyrimas? 87

2. MENINIS TYRIMAS DOKTORANTŪROJE 89

2.1. Jungtinės Karalystės praktika 95
2.2. Suomijos praktika: Helsinkio menų universitetas 98
2.3. Nyderlandų neapsisprendimas 99
2.4. Bandymai JAV 100
2.5. Užuomazgos Lietuvoje: nuo aspirantūros iki doktorantūros 102

3. MENINIS TYRIMAS LIETUVOS ŠIUOLAIKINIAME MENE 107

3.1. Nomedas ir Gediminas Urbonai: neakademinės meninio tyrimo praktikos 109

3.2. Dainiaus Liškevičiaus kolekcionavimas kaip meninio tyrimo metodas 114

3.2.1. „Muziejus“ – iš akademijos į meno kontekstą 114

3.2.2. „Labyrinthus“ – intuityvi kelionė po pažinimo sistemas 119

3.3. Tyrimu grįsti meno ir dizaino projektai 122

3.3.1. Julijono Urbono kritinis ir spekuliatyvusis meninis tyrimas 122

3.3.2. Indrės Klimaitės meninio tyrimo projektai 124

4. TYRIMAS PER PRAKTIKĄ APIE MENINĮ TYRIMĄ 129

4.1. Vienas metodo pasiūlymas: žemėlapiavimas ir vizualizavimas 130

4.2. Praktika grįsto tyrimo planas, siekiai ir etapai 132

4.3. Lietuvos meninio tyrimo žemėlapis: kolektyvinė samprata ir lokali tapatybė 134

4.4. „Paroda it* meninis tyrimas“: nuo individualių pokalbių su menininkais iki tyrimo eksponavimo 140

5. TRYS SU PUSE SVYRUOJANČIO KLAUSIMO APIE MENINĮ TYRIMĄ 147

5.1. Ką pakeitė tyrimo posūkis mene? 148

5.2. Ar meninis tyrimas – tai naujas taikomas menas? 150

5.3. O gal tai tik nauja trumpalaikė mada, meno žanras, rūšis ar vien specifiniam meno tipui tinkama apibrėžtis? 151

5.4. Ar meno doktorantūra – tai ilgalaikė rezidencijų programa, ar neoliberalaus klimato skatinamas vertės kūrimo įrankis? 152

5.5. Išvedamieji teiginiai 153

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI 156
DIAGRAMŲ SĄRAŠAS 159

TIRTI NEGALIMA KURTI

Šią knygą galima skaityti ir kaip monografiją, ir kaip kelionę po diagraminį žinojimo pasaulį. Ją vartant galima vaikštinėti žinojimo kontūrais, briaunomis, linijomis, nes meninis tyrimas įgalina kitokias nei įprasta žinojimo formas ir atveria naujas erdves.

Ši tema nepatogi nei menininkams, nei mokslininkams, nei švietimo politikams ar administratoriams. Kur reikėtų padėti kablelį, formuluojant meninio tyrimo sampratą ir reglamentus? Tirti, negalima kurti? Tirti negalima, kurti? Tačiau ji, kita vertus, atveria galimybes pripažinti kitokias tyrimo praktikas ir bendradarbiavimo būdus. Meninis tyrimas suveda draugėn meną ir mokslą; vizualiuosius menus ir performatyviuosius bei įvairias skirtingas meno sritis (literatūrą, teatrą, šokį, kiną, muziką ir t. t.); taip pat menininkus, mokslininkus, tyrėjus, rašytojus ir kuratorius. Be to, meninis tyrimas suveda linijas, sąvokas, formas ir idėjas į diagramas, o jų kūrėjus ir tyrėjus – į bendradarbiavimo platformas. Elementai, kuriuos susieja meninis tyrimas, sudaro jo esmę, nes jis suvokiamas kaip rizominis (besišakojantis ir besišaknijantis) dinamiškas tinklas iš gyvų ir negyvų veikėjų. Sąvokos procesiškumas persiduoda ir į monografijos diagraminę estetiką, kurios eskiziškumas perteikia skaitytojui galimybę keliauti atvirais reikšmių labirintais.

Ši monografija sykiu yra ir mokslinis, ir iš dalies meninis tyrimas, nagrinėjantis šiuolaikinio žinojimo problemas ir disciplinų ribas. Žinoma, ji susiduria su labai jautriais klausimais, kurių kompleksiskumas neleidžia pateikti vienareikšmiškų atsakymų ir išvadų, tačiau jos daugiaplanė raiška ir skirtingų kontekstų analizė priartina mus prie šiek tiek aiškesnio meninio tyrimo vaizdo. Diagraminis mąstymas bei rašymas padeda susidaryti erdvinį planą ir keliauti puslapiais neprarandant orientacijos. Neapleidžia jausmas: ar tai mokslinis albumas, ar meninė monografija?

Pati sąvoka *meninis tyrimas* leidžia suprasti, kad tai kitokia tyrimo forma, kurios pobūdis yra susijęs su menu. Tačiau kaip? Į tai ir bandoma atsakyti monografijoje. Siejant šį klausimą ir su mokslu, vis dar dažnai laikomu vienintele žmogaus veiklos sfera, galinčia atlikti tyrimus ir kurti žinias.

Šios knygos rašymas arba, greičiau, mąstymas apie ją užtruko beveik devynerius metus – nuo tada, kai 2007 m. knygoje *Foto/kartolistoriolgrafijos / Fotografijos, istorijos, žemėlapiai* pirmąkart paminėjau sąvoką *meninis tyrimas*, pavadindamas kartu su kolegėmis Agne Narušyte ir Lina Michelkeviče kuruotą tiriamąjį meno projektą *meniniu tyrimu* ir iškeldamas klausimą: kas yra meninis tyrimas ir kokia teisę / galią jis turi permąstyti idėjų istoriją, ją peržaisti? Tuokart projekto siekis buvo išreikštas taip: „tai ne tiek mokslinio pobūdžio projektas, ieškantis objektyvios tiesos, kiek meninis tyrimas, virsiantis į daugybę įvairialypių pasakojimų ir vizualizacijų“, jį įgyvendinant prie komandos su kūriniais prisidėjo menininkai, o tyrėjai pasitelkė menu grįstus metodus kaip žemėlapiavimą bei vizualizaciją ir performansą.

Vėliau meninio tyrimo klausimas sušmėžuodavo mano kuratorinėje, pedagoginėje ir mokslinėje praktikoje, kol galiausiai per podoktorantūros stažuotę Vilniaus dailės akademijoje (2013–2015) galėjau susikoncentruoti išsamiau jį panagrinėti ir rašyti monografiją. Per tuos dvejus metus vizitai į kitas meno akademijas – nuo Helsinkio menų universiteto iki Čikagos meno instituto akademijos, tapimas tarptautinės meninio tyrimo draugijos (SAR) nariu bei intensyvus dalyvavimas meninio tyrimo konferencijose ir simpoziumuose palengvino pažintį su meniniu tyrimu bei nustebino įvairiais atradimais, ypač dalyvaujant tyrimo procesuose performatyviuosiuose menuose (pvz., cirko mene).

Dėkoju doc. dr. Lolitai Jablonskienei už konsultacijas per podoktorantūros stažuotę. Taip pat – recenzentams Kęstui Kirtikliui ir Agnei Narušytei už vaisingas diskusijas apie šį tekstą ir meninį tyrimą apskritai. Prie jų prisijungtų Julijonas Urbonas bei visi kiti, intensyviai prisidėję prie meno doktorantūros plėtojimo.

Esu dėkingas Vilniaus dailės akademijai ir visiems jos darbuotojams, profesoriams ir studentams; ypač dr. Rasai Antanavičiūtei ir visai VDA Nidos meno kolonijos komandai bei prof. Alvydui Lukiui ir visai Fotografijos ir medijos meno katedros bendruomenei, suteikusiai galimybę susikoncentruoti, vykdyti tyrimus bei parašyti knygą. Taip pat lieku skolingas visiems menininkams ir profesoriams, kurie mielai sutiko duoti interviu (jų sąrašas – knygos gale) ir išplėtė meninio tyrimo horizontus.

Monografijos dizainas ir ruošimas spaudai buvo glaudžiai susijęs su medžiagomis ir knygos struktūromis ir vyko paraleliai lyg praktika grįstas tyrimas su tam tikrais conceptualiais sprendimais, kai turinys tapo forma ir atvirkščiai, todėl esu ypač dėkingas redaktorei Rimai Bertašavičiūtei, dizaineri Laurai Grigaliūnaitei ir leidybos projektų vadovei Egitai Antanaitienei. Galiausiai be Linos Michelkevičės palaikymo, sveikos kritikos ir dalinės mokslinės redaktorinės pagalbos procesas būtų užtrukęs gerokai ilgiau.

Dėkoju visiems tyrėjams-bendradarbiams, įsitraukusiems į Vilniaus meninio tyrimo susitikimo nuotyki, ypač Anastasijai Sosunovai, Agnei Alesiūtei, Rokui Cicėnui ir Pijui Cicėnui – už jų diagraminį rašymą bei problemų įvaidinimą, o Arturui Valiaugai – už precizišką dokumentavimą. Taip pat esu dėkingas Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungai, Linai Rukevičiūtei ir projektų erdvei „Malonioji 6“ už galimybę vykdyti praktika grįstą tyrimą bei iškloti jį erdvėje.

IVADAS

MONOGRAFIJA IT* MENINIS TYRIMAS

Šią monografiją inspiravo nepasitikėjimas disciplinomis, žinojimo situacija ir žinių produkavimo mechanizmais, atskiriančiais mokslą nuo meno. Dar 1979 m. filosofas Jeanas François Lyotard'as savo įtakingame tekste *Postmodernus būvis: šiuolaikinį žinojimą aptariant* (1979, lietuvių kalba – 1993, 2010) konstatavo esminius žinojimo pokyčius, didžiųjų naratyvų griuvimą (pvz., kad tik mokslas yra vienintelis legitimuotas gaminti žinias), nepasitikėjimą institucijomis ir metodais. Šis procesas nebesustabdomas ir vyksta toliau, keičia universitetus ir akademijas, teorijas bei praktikas. Menininkai tampa tyrėjais, o tyrėjai – menininkais; ši nusistovėjusių vaidmenų susidūrimo bei pasikeitimo jais problema vadinama *meniniu tyrimu*. Taip vienoje erdvėje sueina iš pirmo žvilgsnio, atrodo, labai tolimos sąvokos ir jas apimantys diskursai bei praktikos. Šitaip vėl suartėnamos dvi žmonijos žinių kūrimo praktikos, galutinai buvusios atskirtos Apšvietos epochoje.

Nors žodžių junginys *meninis tyrimas (artistic research)* gyvuoja jau trečią dešimtmetį, jis iki šiol daugiau kelia klausimų, negu nurodo aiškiai apibrėžtą reikšmių lauką. Todėl čia bus siekiama kaip įmanoma plačiau nužymėti jo ribas ir pagrindinius taškus, išvengiant vienamačio apibendrinimo, kuris siaurintų supratimą apie tai, koks yra menas ir tyrimas ir kokie yra jų veiklos principai.

ASMENINIS SANTYKIS SU MENINIU TYRIMU (MENININKAS-TYRĖJAS-KURATORIUS-PEDAGOGAS-...)

Mintis tirti meninį tyrimą kaip temą ir problemą kilo iš asmeninės patirties. Pradėjęs pažinti su menu kaip praktikas apie 2000-uosius nuspaudžiau fotoaparato mygtuką ne vieną tūkstantį kartų, vėliau bandymai perėjo į judantį vaizdą ir vaizdą erdvėje – instaliacijas, tačiau pradėjęs studijuoti komunikacijos mokslų (socialiniai mokslai) magistrantūroje (2003), menininko praktiką pamažu iškeičiau į tyrėjo, kuratoriaus ir katalogų ir knygų sudarytojo bei leidėjo, kol galiausiai, įstojęs į komunikacijos ir informacijos mokslų doktorantūrą (2005, Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai), savo paskutinį praktinį projektą sukūriau vien kaip menininkas (tiesa, vienas labiausiai pripažintų pasirodymų buvo parodoje „Brave New World“, *ifa Gallery*, Berlynas, 2008). Vėliau buvo „kelių vaidmenų“ projektai, pvz., *foto/kartolistorio/grafijos* (2007), kur vienu metu teko būti ir menininku, ir kuratoriumi, ir tyrėju, ir leidėju bei knygos sudarytoju. Be to, nuo

2005 m. pradėjau pedagoginę veiklą tiek su humanitarinių, tiek su socialinių mokslų, tiek su meno praktikos bakalauro ir magistro studentais. Taigi patirtį bei sėkmes ir nesėkmes, mėginant rasti ryšį tarp teorijos ir praktikos bei tarp tyrimo teorijos ir tyrimo praktikos, papildė pedagoginės patirties sluoksnis. Greta to, inicijavau ir vykdžiau kuratorinius įvairių santykių tarp teorijos ir praktikos dermės projektus. 2010 m. apsigyniau humanitarinių mokslų daktaro laipsnį – disertacija *Fotografija kaip medijos dispozityvas XX a. septintojo–devintojo dešimtmečio Lietuvoje*, kurią laiku parašyta iš kritinių medijų studijų paradigmos, ją taikant institucinei fotografijos analizei. Toliau tęsiau kuratorinę, leidybinę ir tyrimų praktikas, tiek nepriklausomai, tiek kaip Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos pirmininkas bei kuratorius, taip pat Vilniaus dailės akademijos (VDA) Nidos meno kolonijos meno direktorius ir VDA docentas ir tarpdalykinis tyrėjas.

MONOGRAFIJOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Monografijos tikslas – išanalizuoti meninį tyrimą kaip problemą meno studijose, šiuolaikinio meno praktikoje ir socialiniuose bei humanitariniuose moksluose ir nužymėti, kaip jų nusistovėjusios sanklodos paveikė meninio tyrimo posūkis.

MONOGRAFIJOS UŽDAVINIAI:

- 1) apibrėžti meninio tyrimo sampratos elementus bei problemas;
- 2) atskleisti meninio tyrimo sampratą (-as), jos raiškos būdus bei santykį su menu ir mokslu;
- 3) išanalizuoti žinių problemą meniniame tyrime ir nustatyti, ką menininkai kuria praktikose ir tyrimuose;
- 4) aptarti metodologines meninio tyrimo problemas ir pasiūlyti bendros meninio ir mokslinio tyrimo metodologijos galimybes;
- 5) atskleisti skirtingus meno doktorantūros modelius;
- 6) analizuojant menininkų kūrinius, parodyti meninio tyrimo tendencijos stiprėjimą pastarųjų dviejų dešimtmečių Lietuvos šiuolaikiniame mene, jos padarinius;
- 7) atlikti praktika grįstą tyrimą, reflektuojantį pagrindines monografijos problemas, ir atskleisti vietinės meno praktikų ir tyrėjų bendruomenės santykį su jomis.

*
1. lyg, tartum, kaip, kaip ir; 2. itin, labai, visai, visiškai, kaip tik; 3. beveik, bemaž, apie. *Lietuvių kalbos žodynas*, 2008 (www.lkz.lt).

Meninis tyrimas kaip tema ir problema intensyviau šmėžuoja akademiniuose ratuose dar tik antrą dešimtmetį, pirmieji leidiniai pasirodė ne daugiau kaip prieš dešimt metų, o ryškiausiose tarptautinėse meno parodose („DOCUMENTA (13)“, 2012) ir leidiniuose (*Texte zur Kunst 82: Artistic Research*, 2011) apie jį prabilta vos prieš kelerius metus. Nors tema gana nauja, tačiau pati meno ir tyrimo santykio problema egzistuoja ne vieną šimtmetį. Deja, nuoseklios jos istorinės analizės dar niekas neatliko, todėl belieka pasitenkinti fragmentiškais svarstymais ir šaltiniais. Pakankamai plati šiuolaikinė problemos analizė – Henko Borgdorffo monografijoje-straipsnių rinkinyje *Fakultetų konfliktas (The Conflict of the Faculties. Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden University Press, 2012), tačiau ji neapėmia visų išylančių problemų ir klausimų.

Kaip teigia Timothy Emlynas Jonesas (2009: 82–83), meninio tyrimo pagrindas – meno kaip tyrimo proceso idėja (*art as a process of inquiry*). Procesas teikia pirmenybę metodo estetikai, o ne stiliaus estetikai. Tokio mąstymo užuomazgų galime rasti Josepha Beuyso praktikuotame edukaciniame kūrybiškume, kuris yra estetinio kūrybiškumo centre.

Vienas iš svarbių meninio tyrimo probleminimo akademinėje erdvėje ir doktorantūroje motyvų tas, kad tradicinėse menotyros doktorantūros studijose į menininką žiūrėta kaip į darbininką, o į mokslininką – kaip į mąstytoją. Meno akademijose buvo mokoma analogiškai – menininkas dirba, o istorikas mąsto (Smith, 2009: 91). Nors dauguma pritartų, kad opozicija tarp praktikos / darbininko ir teorijos / mąstytojo yra senstelėjusi, tačiau akademinuose sluoksniuose ji vis dar iš inercijos gaji.

IŠTIRTUMAS

Kad meninis tyrimas tampa vienu iš svarbių meno tyrimų ir praktikos objektų, rodo leidiniai, parodos ir projektai šia tema. Viena iš pagrindinių tarptautinės meno parodos „DOCUMENTA“ (vyksta kas penkerius metus) temų 2012 m. buvo meninis tyrimas.

Universitetuose ir meno akademijose jau antrą dešimtmetį netyla diskusijos, ar įmanoma menininkų praktiką prilyginti mokslininkų praktikai, kurios viena nuo kitos atskirtos Apšvietos epochoje ir stipriai konkuravo iki pat XX a. pab. (Dieter Mersch, Michaela Ott, *Kunst und Wissenschaft*, 2007). O jei įmanoma – tai kokiais kriterijais remiantis. Vienas pirmųjų, iškėlusį šiuos klausimus, buvo Christopheris Fraylingas (*Research in Art and Design*, Royal College of Art, 1993), tyrimų ir meno sąveiką suskirstęs į tris kategorijas – meno ir dizaino tyrimus (*research into art and design*), tyrimus per meną ir dizainą (*research through art and design*) ir tyrimus menui ir dizainui (*research for art and design*). Kiekviena šių kategorijų akcentuoja visiškai kitokią požiūrį į tyrimo ir meno bei dizaino santykį ir iškelia svarbų klausimą

apie bendros metodologijos ar bent jau bendrų tyrimo principų egzistavimą veikloje, susijusioje su menu. Nesvarbu, ar tai būtų humanitariniai mokslai (menotyra, komunikacija, filosofija, istorija), ar socialiniai (sociologija, antropologija, politologija ir t. t.), ar tiesiog universitetiniuose rėmuose veikianti meno praktika ir jos studijos (įvairios meno sritys – fotografija, medijų menas, tapyba, skulptūra, dizainas ir architektūra).

Monografijoje iškeliami prielaidai, kad meninį tyrimą gali atlikti ir socialinių humanitarinių mokslų tyrėjai, ir menininkai, ir kuratoriai. Universitetuose ir akademijose viena po kitos kuriamos meno doktorantūros programos, suteikiančios arba įprastinį PhD (*Doctor of Philosophy*) laipsnį, arba naują, modifikuotą, laipsnio formą DA (*Doctor of Arts*), kuriam apginti reikia ne tik parašyti disertaciją, bet ir sukurti praktinį kūrinį (dažnai meno ar dizaino objektą ar performansą). Meniniai tyrimai savo pobūdžiu neretai primena gamtos ir fizinių mokslų tyrimus, todėl kartais keliama prielaida, kad tokios meno disertacijos tiksliesiems mokslams artimesnės nei humanitariniams (Graeme Sullivan, *Art Practice As Research: Inquiry in the Visual Arts*, 2005).

Pasaulyje per pirmąjį XXI a. dešimtmetį pasirodė krūva publikacijų ir monografijų meninio tyrimo tema: *Thinking Through Art: Reflections on Art as Research* (Macleod, Holdridg, 2005), *Art Practice as Research* (Sullivan, 2005), *Method Meets Art: Arts-Based Research Practice* (Leavy, 2008), *Artists with PhDs* (Elkins, 2009; antras papildytas leidimas – 2014), *Practice as Research: Approaches to Creative Arts Enquiry* (Barrett, Bolt, 2010) ir t. t. Tik prieš dešimt metų pradėta leisti specializuotus meninius ir mokslinius žurnalus (pvz., *MaHKUzine* – nuo 2006, *Acoustic Space* – nuo 2007, *Journal of Artistic Research* – nuo 2011, *PARSE journal* – nuo 2015) ir kurti tinklus bei asocijas (pvz., *European Artistic Research Network* (EARN), nuo 2006). Didžioji Britanija ir Australija (pirmoji programa – 1984) laikomos meno doktorantūros ir jos metodologijos pradininkėmis, bet nuo jų neatsilieka ir Suomija – pirmoji meno doktorantūros programa čia pradėta 1992-aisiais (Elo, 2007). Be to, ir vokiškai kalbančiose šalyse išleista ne viena knyga šia tema. Pvz., knyga, nagrinėjanti transdisciplininius meno ir mokslo hibridizavimus: Martin Tröndle, Julia Warmers (Hg.), *Kunstforschung als ästhetische Wissenschaft: Beiträge zur transdisziplinären Hybridisierung von Wissenschaft und Kunst*, 2011; taip pat Šveicarijoje išleistos knygos: *Kunst und künstlerische Forschung // Art and Artistic Research*, Zurich Yearbook of the Arts / Zürcher Jahrbuch Der Kunste, eds. Corina Caduff, Fiona Siegenthaler, Tan Wälchli, 2010; Stefan Schöbi, Anton Rey, *Künstlerische Forschung – Positionen und Perspektiven*, UVP, 2009).

Pastaraisiais metais tarp kitų mokslinių leidinių šia tema pasirodė straipsnių rinkinys *INTELLECTUAL BIRDHOUSE. Artistic Practice as Research* (Cornerhouse, Cologne, 2012) ir teminis žurnalo *Texte Zur Kunst* numeris *Artistic Research* (2011, Nr. 82), išsami problemų analizė kompendiume *The Routledge Companion to Research in the Arts* (Biggs, Karlsson 2012), Mikos Hannulos ir kitų *Artistich Research Methodology* (2014), Paulo O’Neilo ir Miko Wilsono *Curating Research* (2015) bei dar bent keletas tuzinų specifinėms meninio tyrimo problemoms skirtų knygų. Tiesa,

maždaug nuo 2015-ųjų meninio tyrimo temas nagrinėjančių knygų pradėjo mažėti, ir tai rodo šio laikotarpio laipsnį, tačiau iki šiol vis dar labai trūksta fundamentalių temų nagrinėjančių veikalų bei meninio tyrimo projektų.

Vienu iš sėkmingų meninio ir mokslinio tyrimo pavyzdžių galėtų būti prancūzų sociologo Bruno Latouro vykdomi moksliniai-meniniai projektai. Latouras aktyviai veikia ne tik kaip mokslininkas ir tyrėjas sociologas, bet ir kaip meninio tyrimo vykdytojas bei žinomų meno parodų kuratorius (paroda ir knyga *Making Things Public: Atmospheres of Democracy*, 2005, su Peteriu Weibelium; paroda ir knyga *ICONOCLASH: Beyond the Image Wars in Science, Religion and Art*, 2002, su Peteriu Weibelium; paroda ir knyga *Reset Modernity!* **, su Christophe Leclercq, Martin Guinard-Terrin, Donato Ricci).

Lietuvoje yra pasirodę vos keletas mokslinių publikacijų, kuriose minima meninio tyrimo problema: socialiniuose moksluose – Viktorijos Žilinskaitės straipsnis „Sociologijos kelio tyrimų peizažai. Teorijos ir empirikos santykis 17-ajame Pasaulio sociologijos kongrese“ (*Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Nr. 1(26), 2010, p. 158–167), meno studijose – Audriaus Novicko straipsnis „Architektūros ir dailės prasmių paieška išplėstiniame šiuolaikinės meninės kūrybos lauke“ (*Urbanistika ir architektūra*, Nr. 35(1), 2011, p. 5–17). Vienas iš pirmųjų bandymų apčiuopti meninio tyrimo problematiką buvo mano paties straipsnis „Meno ir komunikacijos studijų sąveika: medijos ir medijų menas“ (*Medijų studijos: filosofija, komunikacija, menas*, sud. V. Michelkevičius, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, T. 44, 2007). Taip pat ryškus postūmis lietuviškame diskurse – pirmasis mokslinių straipsnių rinkinys: *Meninis tyrimas: teorijos ir praktikos* (sud. Vytautas Michelkevičius, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, T. 79, 2015). Čia tyrimus pristatė ir meno doktorantai. Iš Lietuvos menininkų, vykdančių tarptautiniu mastu pripažintus meninius tyrimus, galima paminėti Nomedą ir Gediminą Urbonus, Artūrą Railą, Julijoną Urboną.

NAUJUMAS / AKTUALUMAS

Pagrindiniai monografijoje keliami klausimai, svarbūs pasauliniame kontekste, tokie: kokias galima suformuluoti meninio tyrimo sampratas? Ar menininkas gamina naujas žinias ir gali atlikti tyrimus, prilyginamus mokslininkų tyrimams? Kokios metodologijos ir kriterijai taikomi meno doktorantūros studijose? Kaip galima vykdyti praktiką grįstus tyrimus (*practice-based research*) ir tyrimais grįstą praktiką (*research-based practice*)? Kas gali atlikti meninį tyrimą ir kokios metodologijomis remiantis?

Keldamas klausimus apie meninio tyrimo metodologinį pagrindą, užsimenu ir apie senas diskusijas apie socialinių ir (ypač) humanitarinių mokslų metodologijos autonomiškumą. Tokie klausimai išties padeda iš naujo pažvelgti į šią problemą, pabandyti apibrėžti metodologijų skirtumus ir ribas.

**
Daugiau apie ją: Christophe Leclercq, „Link hibridiškumo... ir toliau!": I dalis“, *Arneus.lt*, 2016-08-14 (<http://artnews.lt/link-hibridiskumo-ir-toliau1-dalis-37326>).

Svarbi monografija tyrimo dalis bus skirta Lietuvos šiuolaikinio meno ir medijų meno analizei, išryškinant meninio tyrimo svarbos augimą pastaraisiais dviem dešimtmečiais, jo taikymo metodologijas bei raiškos tipus. Toks požiūris leis į Lietuvos menininkų kūrybą pažvelgti nauju, dar netirtu aspektu. Pavyzdžiui, klausiant, kokias naujas žinias ar žinojimo būdus sukūrė Nomedos ir Gedimino Urbonų meninio tyrimo projektai ir kuo jie buvo panašūs ar skyrėsi nuo mokslinio tyrimo. Taip pat – kaip Dainiaus Liškevičiaus projektas „Muziejus“ atitiko meninio tyrimo kriterijus ir nukeliavo nuo akademinio diskurso prie meninio.

METODOLOGIJA

Meninis tyrimas kaip tema, klausimas ar problema įdomus skirtingiems mokslams dėl skirtingų priežasčių. Visų pirma juo domisi (mokslo) filosofija, siekianti išspręsti ontologinius klausimus, sykiu – atsakyti, kas yra mokslinis tyrimas ir kur yra jo ribos. Be to, filosofijai įdomu ir epistemologiniai meninio tyrimo aspektai: ar meninio tyrimo praktikuotojas kuria žinias, kaip jas identifikuoti. Aktualūs ir metodologiniai klausimai: kaip tos žinios kuriamos, kokiū būdu atliekamas meninis tyrimas. Edukologijai ir meno edukacijai įdomūs kiek kiti meninio tyrimo aspektai. Pirmiausia: kaip meninį tyrimą integruoti į meno magistrantūros ir doktorantūros programas ir kaip jose dirbančius menininkus išmokyti tyrimo metodų. Žinoma, prieš tai dar reikia turėti konceptualią strategiją – kokių tyrimo metodų jiems reikia. Edukologijai įdomus ir pedagoginis klausimas: kokių sričių profesoriai turėtų dėstyti meno doktorantūroje? – Menotyrininkai, filosofai ar tik meno praktikai, nes tik jie iš esmės turi žinių, supratimo ir įgūdžių apie menininko praktiką, jos galimybes. Greta jų, panašius klausimus kelia menotyrininkai, sociologai, estetikos ir vizualumo bei kultūros studijų specialistai – jie dėsto menininkams apie jų pačių kuriamo meno produktus ir procesus, moko tyrimo metodų. Menotyrininkams ramybės dar neduoda klausimas, kaip menininkai gali kalbėti apie savo kūrybą arba apie ją ir jos santykį su kontekstu, – iki šiol tai dažniausiai būdavo menotyrininkų užduotis. Ar išties menininkas yra „kompetentingas“ tai atlikti? Šiais klausimais domisi ir patys menininkai (dažniausiai dėstantys), nagrinėja juos jau iš vidaus – savo praktikos perspektyvos.

Tad *meninio tyrimo* problemomis domisi daug disciplinų; žinoma, kiekviena iš savo perspektyvos, savais aspektais. Dėmesio rakursą formuoja pati disciplina, tyrėjo patirtis ir išsilavinimas. Galima teigti, kad arčiausiai meninio tyrimo yra tie, kurie apsigynė meno srities disertaciją, tačiau tai ne visai tiesa: jie galėtų būti geriausi pedagogai ar meno doktorantų konsultantai (nes patys patyrė visą procesą „praktiškai“), bet nebūtinai analitikai ir teoretikai. Be to, tokių specialistų kol kas yra visai nedaug – Lietuvoje pirmoji meno disertacija vizualiųjų menų srityje buvo apginta tik 2015 m. pabaigoje.

Monografijoje naudota tyrimo metodologija iš dalies primena STS (*science and technology studies* – mokslo ir technologijų tyrimai) taikomas prieigas, kuriomis naudojantis, tam tikros

mokslo ar technologijų sritys analizuojamos kaip konstruktyvistinis veikėjas-tinklas, susidedantis iš žmogiškųjų ir ne tik (nurodymų, nuostatų, daiktų, institucijų, idėjų) veikėjų. Šiuo atveju tyrimo objektas buvo besiformuojantis meninio tyrimo diskursas, į kurį įeina ne tik filosofinės apibrėžtys (ir jų kovos), bet ir metodologijos bei praktinės raiškos formos.

Žinoma, mano tyrimo perspektyva irgi turi savų privalumų ir apsiribojimų. Galima sakyti, kad aš jį vertinu iš socialinių humanitarinių mokslų perspektyvos (jų sankirtoje apgyniau disertaciją) bei iš meno pedagogo praktikos (11 m. dėstyto patirties meno studijų bei socialinių ir humanitarinių mokslų bachelaurams ir magistrantams bei, pastaruoju metu, doktorantams). Mano požiūrį ir, svarbiausia, tyrimo metodus neabejotinai veikia ir mano praktinė veikla meno lauke – trumpa menininko karjera ir ilgesnė kuratoriaus.

Dar viena svarbi naudojama metodologinė monografijos prieiga – socialinių ir humanitarinių mokslų metodologijų *vaizdinis posūkis*, žymintis vizualiųjų tyrimo metodų (fotografavimas, videografavimas, žemėlapių braižymas (žemėlapiavimas), vizualizavimas ir t. t.) gausėjimą greta pripažintų, tekstu grįstų metodų (pvz., interviu, diskurso analizė ir t. t.). Tokie metodai galėtų būti viena iš perspektyvių mokslinio ir meninio tyrimo sąveikos jungčių, susikalbėjimo pagrindas. Carole Gray ir Julianas Malinsas (2004) teigia, kad vizualizavimo funkcija – pateikti idėjas vizualia forma, pasitelkiant įvairias technikas, – reikalinga tam, kad būtų 1) išspręstos tyrimo problemos, 2) pristatyti tyrimo rezultatai. Galima nurodyti ir trečią funkciją – vizuali kompleksiškos medžiagos apžvalga, palengvinanti mokslinę diskusiją, ir naujų įžvalgų bei ryšių at(si)radimas. Vizualusis mąstymas gali būti naudojamas kaip paralelinis būdas monografijos uždaviniams spręsti, papildantis tekstinius metodus, tad dauguma sudėtingesnių sampratų, modelių ir rezultatų dar bus pateikta ir vizualiai. Monografijos metodologijai ypač svarbi Davido Stilesio nuostata (Gillian, Cassell, 1998), kad vizualizavimą ir vizualią reprezentaciją galima naudoti ne tik tyrimo rezultatams iliustruoti, bet ir kaip tyrimo procesą bei metodą. Nuoseklesnis šio aspekto tyrimas ir išbandymas leis pasiūlyti naujas meninių ir mokslinių metodų jungtis, naują metodologinį požiūrį.

HIBRIDIŠKUMAS

Monografija rašoma atsisakant modernistinės gryninimo strategijos (Latour, 2004 (1991)), tyrimo objektą analizuojant kompleksiskai, vengiant jį griežtai skaidyti į atskirus kontekstus (tai atliekama tik retkarčiais, norint akcentuoti skirtingus raiškos būdus). Todėl čia susipina meninio tyrimo praktikavimo kontekstai: meno pasaulis susisieja su akademinio ir universitetinio lauku, kuriame (įvairių mokslų) tyrimai glaudžiai susiję su edukacija. Šitaip tiek meno produkcijos, tiek tyrimo sritys analizuojamos pagal jų socialines, filosofines ir kultūrinės funkcijas. Žinoma, monografija sudalyta į dalis, skyrius ir poskyrius, tačiau juose hibridiškai susieina skirtingi meninio tyrimo raiškos kontekstai.

Nors per šimtmečius nuo Apšvietos epochoje įsibėgėjusio meno ir mokslo atskyrimo buvo nuveikta nemažai, tačiau pastaraisiais dešimtmečiais, keičiantis tiek mokslo, tiek meno sampratai, tarp šių sričių galima aptikti vis daugiau sąsajų, ir meninis tyrimas yra viena iš juos jungiančių grandžių.

NAUDOTI METODAI:

- teorinės literatūros, šaltinių ir dokumentų analizė;
- diskurso analizė, meno projektų analizė;
- interviu su meninio tyrimo srities ekspertais – profesoriais, kuratoriais ir meno doktorantais;
- interviu su menininkais, praktikuojančiais meninį tyrimą;
- faktinės medžiagos rinkimas vietoje (*field work*), dalyvavimas ir stebėjimas: vizitai ir dalyvavimas užsienio meno doktorantūros programose (kursuose, tyrimo proceso pristatymuose, diskusijose, seminaruose ir daktaro disertacijų gynimuose);
- vizualizacijos ir žemėlapiavimas bendradarbiaujant su menininkais, dizaineriais ir mokslininkais, jų tyrimo metodų refleksija;
- kolektyvinis minčių šturmas ir žemėlapiavimas, siekiant išsiaiškinti lokalias Lietuvos meninio tyrimo problemas ir klausimus.

APSIRIBOJIMAI

Tyrimas atliktas remiantis daugiausiai vizualiųjų menų praktika; jį skaitant, reikėtų tai turėti omenyje. Žinoma, performatyviuose menuose vyksta panašūs meninio tyrimo procesai, kyla panašių diskusijų. Kiek teko susidurti su jų praktikomis ir teorijomis (lankantis jų doktorantūros programose ir skaitant knygas), nustebtina, kaip meninis tyrimas sugeba tapti kūrybiška skirtingų menų susitikimo platforma – meno doktorantūros lygmenyje (ar meniniame tyrime už akademinės erdvės ribų) randasi daug sąlyčio taškų ir vienybės tarp skirtingų menų sričių sprendžiant tas pačias problemas. Vis dėlto kol kas negalėčiau daryti išvados, kad mano tyrimas ir svarstymai besąlygiškai tinka kitoms meno sritims – muzikai, performatyviems menams, literatūrai ir t. t. Galėčiau tik numanyti, jog iš dalies „galėtų tikti“.

Tyrime iš dalies atsiribojama nuo „Art + Science“ (meno + mokslo) diskurso, kur menininkai bendradarbiauja su gamtos ir tikslųjų mokslų (*hard sciences*) atstovais, pasitelkdamai jų laboratorines žinias. Šioje sferoje yra nemažai iliustratyvumo, mokslinio stiliaus ar estetikos imitavimo, paviršutiniškumo ir metodų mėgdžiojimo jų neišmanant – nenoriu prisidėti prie ir taip daugybės spekuliacijų. Be to, analizuojant tokius bendradarbiavimo modelius, reikia pačiam būti su tais mokslais ir jų problemomis susipažinusi. Kadangi tokių žinių ir gebėjimų neturiu, nuo šių kontekstų atsiribosiu, apsistodamas ties geriau pažįstamais socialinių ir humanitarinių mokslų, jų bendradarbiavimo su menine praktika diskursais.

1

MENINIO TYRIMO SAMPRATOS

Meninio tyrimo kaip problemos istorijų keletas ir jos labai skirtingos – kai kurios gana trumpos, kitos tęsiasi šimtmečius. Šioje dalyje pristatysiu pastaraisiais dešimtmečiais keliamus klausimus apie meno ir tyrimo santykį, senąsias problemas (pvz., kada, kaip ir kodėl menas atsiskyrė nuo mokslo ir susiformavo atskiri jų diskursai bei praktikos) palikdamas mokslo ir meno istorikams bei filosofams.

Nors diskusijos netyla keletą dešimtmečių, iki šiol nėra vieno sutarto meninio tyrimo apibrėžimo. Daugelio teoretikų ir praktikų nuomone, toks ir neįmanomas. Pirmiausia todėl, kad šis diskursas kol kas labai nesenas, antra – jis kvestionuoja esminius mokslo ir meno filosofijos aspektus (kas yra mokslas, menas ir tyrimas, kur jų ribos), trečia – jis išjudina ir nusistovėjusias akademinės struktūras (doktorantūros ir tyrimų vykdymo bei vertinimo institucijas), paskatindamas rasti labai skirtingas nuostatas ir sampratas. Čia nužymėsiu meninio tyrimo sampratos gaires ir svarbiausius ją sudarančius elementus, kurie leis suvokti jo esmę, santykius su gretimais – meno ir mokslo – diskursais.

0. MENINIO TYRIMO ATSIRADIMO PRIELAIDOS

Esti keletas skirtingų prielaidų apie meninio tyrimo formavimąsi paraleliai skirtinguose kontekstuose – meno lauke, mokslo ir švietimo politikoje, iš dalies ir mokslo ir meno filosofijoje.

Tradicinė, taip pat ir modernistinė, meno samprata labiausiai pabrėžia estetinę meno dimensiją, greta kurios dar galima paminėti socialinę, ugdomąją ir pilietinę. Tačiau meną galima laikyti ir žinių manifestacija, nes jame ir per jį, kaip ir kitose žmogaus veiklose, vyksta žinių gamyba ir kūryba. Žinių klausimas yra kone esminis daugelyje mokslo ir meno filosofų bei edukologų diskusijų, kuriose šie, sprendami vieną esminių meninio tyrimo sampratos problemų, bando atsakyti ar susitarti dėl klausimo, ar menas kuria žinias. Kadangi dažniausias atsakymas būna: „Taip, bet ne įprastines mokslines“, diskutuojantieji verčiami ieškoti atsakymo į klausimą: kokios tai žinios? Ši problema bus detalai nagrinėjama antroje knygos dalyje.

Slinktį tyrimo link mene galima išvelgti jau XX a. 7–8 deš. konceptualistų praktikose – konceptualiojo meno kūrėjai akcentavo ne galutinį produktą (meno kūrinį), bet patį mąstymą apie jį ir kūrimo bei tyrimo procesiškumą, taip siekdami ne sukurti objektą, o iširti, kvestionuoti, permąstyti, archyvuoti, reflektuoti, kritikuoti ar dar kaip nors menui pajungti žmogaus veiklas, tiesiogiai susijusias su tuo, kas vadinta „tyrimu“. Tuo pat metu ir „Fluxus“ įkūrėjas Jurgis Mačiūnas kūrė įvairias procesines diagramas, kurios vėliau buvo pristatytos kaip menininko tyrimo procesas ir rezultatas. Tačiau prireikė dar 20–30 m., kad šie meno pokyčiai atkeliautų ir į švietimo institucijas – meno akademijas, vėliau ir į universitetus. Be to, nuo XX a. 9–10 deš. vis labiau ryškėjo bendra šiuolaikinio meno tendencija orientuotis į žinių, o ne meno produktų kūrimą. Tai tapo ypač akivaizdu (meno) institucinės kritikos, o vėliau ir kapitalizmo bei

1.
„Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai“, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2013 (https://www.smm.lt/uploads/documents/Papildomas%20menu2/Bolonijos_procesas/Bolonijos%20proceso%20dokumentai_2013.pdf).

ekokritikos kontekstuose, kur menininkas vis dažniau tapdavo nešališku tyrėju, iškeliančiu problemas ir vietoj parodų organizuojančiu konferencijas, simpoziumus bei leidžiančiu knygas.

Meninio tyrimo samprata labai daug priklauso nuo to, kas kelia klausimą apie meninį tyrimą, ir konteksto, kuriame klausimas keliamas. Įsivėlus į diskusijas apie skirtingas mokslo kultūras ir nuo dviejų kultūrų tipologijos (kai visas vakarų intelektualinis gyvenimas yra susiskaidęs į humanitarinę ir mokslų (tikslųjų bei gamtos) kultūrą), įvardytos Charleso Percy Snow (*The Two Cultures*, 1959), žengus prie trijų mokslo kultūrų, aprašytų Jerome'o Kagano (*The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences, Humanities in the 21st Century*, 2009), vis tiek tektų suabejoti, kuriai mokslo kultūrai (tikslųjų ir gamtos, socialinių, humanitarinių mokslų) priklauso meninis tyrimas. Nors neretai meno praktika ir meninis tyrimas gretinami su trečiąja kultūra – humanitarinių mokslų, tačiau kai kuriais aspektais jie artimi ir pirmajai, ypač dėl to, kad praktika ir meninis tyrimas esti eksperimentinio pobūdžio. Turint pakankamai ryžto ir argumentų, čia galima išplėsti tipologiją ir postuluoti egzistuojant ketvirtąją kultūrą arba apskritai atsakyti griežtų disciplinų ribų, veikiau kalbėti apie jų tinklus ir persiklojančius veikėjus.

Henkas Borgdorffas monografiją apie meninio tyrimo pamatus ir pagrindines problemas pavadino *Fakultetų konfliktas* (2012), taip nurodydamas į Immanuelio Kanto to paties pavadinimo esė (1798), kur raginama universitete baigti „žemesniųjų fakultetų“ pajungimą „aukštesniesiems fakultetams“. Tuo metu žemesnieji fakultetai (gamtos ir humanitariniai mokslai bei filosofija) suteikdavo tik magistro laipsnius, tuo tarpu aukštesnieji (teisė, teologija ir medicina) teikdavo ir daktaro laipsnius. Knygoje Borgdorffas teigia, kad dabar atėjo laikas šių dienų žemesniesiems fakultetams (meno studijoms meno akademijose) kovoti už vienodas teises institucinėje tyrimų finansavimo ir politikos sistemoje (Borgdorff, 2012: 26). Jis pritaria Bruno Latouro minčiai, kad disciplinų kova – tai ne mokslo vystymosi stabdis, o veikiau variklis.

Supratimas, kada vyksta meninis tyrimas ir kuo jis skiriasi nuo įprastos meno praktikos (kūrybos), taip pat stipriai kito meno, mokslo ir švietimo vertinimo politikoje. Ryškiai matomas poslinkis prasidėjo XX a. 8 deš., kai meno mokyklas ir akademijas pradėta integruoti į universitetus arba jos pačios jais tapo (pvz., Vilniaus dailės akademi-

ja nuo 2008–2009 m. pagal naują LR aukštojo mokslo įstatymą pati tapo aukštąja universitetine mokykla). Tuomet, pasak Torsteno Kalvermarko (2012: 4), kilo natūralus klausimas: jei dėstymo ir mokymo pagrindas universitetuose – tyrimai, kas tai būtų aukštesiosiose meno mokyklose? Šiai problemai išspręsti sukurta sąvoka *meninė plėtra* (*artistic development*), kuri buvo apibrėžiama kaip „eksperimentavimas meninės išraiškos formomis, taip pat ir tyrimas“. Taigi už šią „naują“ veiklą meno mokyklos ėmė gauti papildomą finansavimą, tačiau iš esmės neturėjo jos filosofinio apibrėžimo bei sampratos. Pasak Kalvermarko, dauguma Europos akademijų (ypač Skandinavijos) bei Australijos aukštosios meno mokyklos dėl šios vyriausybės intervencijos buvo paliktos „akademiškai dreifuoti“, ir tik daug vėliau paaiškėjo, kas slypi po šia naujo tyrimo tipo sąvoka.

1992-uosius galima vadinti lūžiu meno kaip tyrimo vertinimo istorijoje: tais metais į Jungtinės Karalystės (JK) dokumentą *Tyrimo vertinimo taikymas* (*Research Assessment Exercise*), vertinant tyrimus, pirmąkart kaip sritis įtrauktas menas. Be abejo, prasidėjus šiam „perversmui“ dar nebuvo sukurta jokios aiškios ir pritaikomos metodikos, kaip meninį tyrimą atskirti nuo meno praktikos įprastine prasme. Tačiau ji po truputį plėtota: po 15 m. Judith Mottram ir kiti parengė JK Menu ir humanitarinių mokslų tyrimų tarybos (*Arts & Humanities Research Council* – AHRC) ataskaitą (2007), kuriai pasirodžius, meninio tyrimo kaip grindžiamo praktika samprata iš dalies nusistovėjo bent jau britiškojoje akademijoje ir vertinimo sistemoje.

Įtraukiant komponentą *tyrimas* į meno akademijų struktūras, žinoma, prisidėjo ir vadinamasis Bolonijos procesas, kurio dokumentus 1999 m. pasirašė Europos ministrai, atsakingi už aukštąjį mokslą, siekdami sukurti bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę, modernizuoti ir suvienodinti skirtingas švietimo sistemas bei įgalinti tarptautinius mainus. Viename iš Bolonijos proceso dokumentų teigta, kad dėstymą turi grįsti tyrimas („dėstymas ir studijavimas turi būti grindžiami tyrimų rezultatais“¹), ir iškart kilo klausimas: kokių tyrimų? Vienos akademijos bandė daryti prielaidą, kad moksliniu, tačiau kaip tuomet būtų su didžiąja dalimi akademijų profesūros, kurią sudaro menininkai? Negi jie turėtų persiorientuoti ir pradėti atlikinėti mokslinius tyrimus? Tuomet meninis tyrimas arba dalies meno praktikos pripažinimas kaip tyrimo pasirodė kaip vienintelė išeitis

akademijai ir didžiajai dėstytojų daliai atitikti Bolonijos proceso reikalavimus.

Pasak Dieterio Lesage'o (2009), organizavusio simpoziumus „Kas bijo meninio tyrimo?“, po Bolonijos proceso ir meno akademijoms virtus universitetams, pasikeitė diskusijų pozicijos ir opozicijos. Anksčiau disputai vykdavo tarp akademijų ir universitetų, vėliau persikėlė į universitetizuotų akademijų vidų, pradėjo vykti tarp teorijos ir praktikos fakultetų – dauguma profesorių reikalavimą, kad dėstymas būtų grįstas tyrimais, suprato kaip reikalavimą, kad dėstymas būtų grįstas *moksliniais* tyrimais. O menininkai ėmė atsiriboti nuo tyrimo kaip tokio teigdami, kad menas neturi nieko bendra su mokslu, kad menininkai neturi būti ruošiami kaip mokslininkai ir todėl akademijose nėra vietos tyrimams. Tarp šių balsų dauguma buvo maniusių, kad menas yra genijaus produktas arba techninių išradimų visuma, arba ir tas, ir tas. Dar kiti Bolonijos dokumento reikalavimą dėstymą grįsti tyrimais priėmė kaip reikalavimą dėstyti daugiau teorinę medžiagą (nes įprasta manyti, kad tik teoretikai atlieka tyrimus), taip nuvertindami menininkų tyrimo ir dėstymo galimybes. Tačiau, pasak Lesage'o (2009), tarp tų institucijų, kurios persiorientavo pagal Bolonijos procesą, atsirado ir kita pozicija, kurios laikantis teigiama, jog tyrimas neturi būti monopolizuotas mokslo, jog menininkai taip pat gali atlikti tyrimus. Tačiau kokius? Tuomet akademijose, reformuotose pagal Bolonijos procesą, kaip alternatyva moksliniam tyrimui pasirodė meninis tyrimas, tačiau iškart iškilo jo apibrėžimo problema. Lengviausia jį būtų apibrėžti kaip analogišką moksliniam tyrimui, kada yra tyrimo klausimas, intencija, metodai, rezultatai, bet tuomet iškart rastųsi prielaida, jog meninį tyrimą irgi reikėtų vertinti pagal mokslinio tyrimo rodiklius (publikacijos tarptautiniuose recenzuojamuose mokslo žurnaluose, cituojamumo rodikliai ir t. t.). Tai sukeltų panašių problemų kaip ir humanitariniuose moksluose, kurie kenčia nuo gamtos ir tikslųjų mokslų primestų redukcionistinių vertinimo kriterijų. Tad Bolonijos procesas palengvino meninio tyrimo įvedimą į akademijas, jo pripažinimą, o dabar svarbu, kaip pavyks jį apibrėžti, institucionalizuoti ir priimti ne tik pačioms akademijoms, bet ir universitetams bei mokslo ir švietimo vertintojams.

Galiausiai, žvelgiant plačiau, bendrai į humanitarinius mokslus, Lesage'as (2009) regi Bolonijos proceso privalumą – pvz., kad tyrimas nebebus

monopolizuotas vien gamtos ir tikslųjų mokslų, kad jis bus lygiavertiškai paskirstytas atitinkamiems mokslams ir menams, nes visos dėstomos sritys turi būti grindžiamos tyrimais. Tikėtina, kad kiekvienu atveju – atitinkamų sričių. Tad Bolonijos proceso inicijuotos reformos tapo ne tik svarbiomis meninio tyrimo plėtros akademijose prielaidomis, bet ir paskatino daugiau diskutuoti apie tyrimo sampratą, jo santykį su dėstymu universitetuose.

Meninio tyrimo integracija į akademijas vyksta intensyviai: šalyse, kurios jį švietimo sistemoje įteisino anksčiausiai, šiuo metu meno akademijose aktyviai veikia (dirba, dėsto, tiria ir kuria) jau ne vienas tūkstantis daktaro laipsnį įgijusių menininkų: pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje – apie 1500, o Suomijoje apie – 400 menininkų tyrėjų (2013 m. duomenys)².

Reikėtų nepamiršti ir ekonominės meninio tyrimo iškilimo prielaidos, apimančios žinijos bei žinojimo suprekinimą ir mokslo finansavimo politiką. Šiandieninėje žinių visuomenėje bet kokios žinios tampa pagrindu vertei kurti, nes jos pačios yra pagrindinė gamybos medžiaga ir priemonė. Universitetai vis labiau veikia pagal vartojimo logiką, diegia ypač greitus žinių kūrimo ir tyrimų procesus. Todėl argumentuoti, kad menininkai kuria žinias, labai paranku – tuomet meno procesus ir kūrinius galima įpakuoti ir parduoti mokslo ir tyrimų finansuotojams, pristatant juos kaip „naują žinojimą“. Pasak Bernardo Stieglerio (2015: 218), Europos Komisija visiškai atsisakė idėjos sukurti Europos mokslo bendruomenę – ji įsteigė bendrą Europos rinką ir akademinį gyvenimą paliko vien efektyvumo logikai, taip supainiodama žinias su (bet kokia) informacija, kurią Stiegleris laiko kvailybės išraiška.

Ne vienoje šalyje (įskaitant ir JK) universitetų finansavimas tiesiogiai priklauso nuo mokslo rezultatų bei doktorantų skaičiaus. Vadinasi, kuo daugiau studijuojančių ir apsiginančių doktorantų turi universitetas, tuo daugiau krepšelių ir finansavimo jis gaus. Universitetai buvo suinteresuoti priimti į savo glėbį ir rūpestį kuo daugiau mokslų ir išplėsti doktorantūros sampratą. Todėl universitetams buvo naudinga meno praktiką traktuoti kaip tyrimą, nes tai leido jiems ją „suprekinti“, tariant, kad ir menininkai kuria žinias, vadinasi, juos galima apibūdinti kaip tyrėjus, priimti į doktorantūrą ir reikalauti tyrimo rezultatų, kurie būtų iškeisti į balus, o vėliau – ir į finansavimą. Jamesas Elkinsas (2014), vardydamas priežastis, kodėl nereikėtų pasitikėti meno doktorantūra, priduria, kad dėl jos net buvo prasi-

2.

Informacija pagal tinklo „Share“ pateikiamus duomenis: „Daring to Venture into Unknown Territory: Future Outlooks for Artistic Research“, SHARE (<http://www.sharenetwork.eu/images/products/8/4-daring-to-venture-into-unknown-territory.pdf>).

dėjusi skirtingų padalinių kova: finansavimą buvo galima gauti kuriant naujus akademinis vienetus ir programas, perkant daugiau reikalingos įrangos ir įdarbinant profesorius, o taip buvo skatinamas programų dauginimasis pačių universitetų viduje.

Tam tikrą tyrimo posūkį galima matyti ir meno kuratorystėje, ir kritikoje: skaitant pastaraisiais dešimtmečiais publikuotus pagrindinių Vakarų meno centrų ir muziejų kuratorių straipsnius ir tekstus, galima pastebėti ryškia žodyno kaitos tendenciją: kalbant naujais įsigalėjusiais terminais, menininkai ne kuria, bet *analizuoja, tiria, tyrinėja, kvestionuoja, nagrinėja* ir pan. Tokia retorika taikoma ne tik šiandienos menui, bet ir žvelgiant restrospektyviai – rašant, pvz., apie tokius menininkus kaip Johnas Baldessari ar Marcellis Duchamp'as, net Johnas Constable'is. Dažnai kyla klausimas, ar šį meno lauko žodyno pokytį lemia mokslinio diskurso ir terminologijos įtaka meno tyrėjams, kritikams ir kuratoriams, ar taip save pristato patys menininkai.

1.1. TEORIJS IR PRAKTIKOS SANTYKIO PERSPEKTYVOS

Viena iš esminių meninio tyrimo problemų (ypač švietimo kontekste) – santykis tarp teorijos ir praktikos. Menininkai ir ypač meno studentai gana dažnai būna priešiški bet kokioms teorijos dozėms praktikoje arba jų požiūris į teoriją būna labai „paviršutiniškas“ – bent jau teoretikų akimis. Vieni menininkai teigia, kad kurdami teorijos jie išvis netaiko, kiti, priešingai, savo kūrinius stengiasi kuo labiau grįsti šiuolaikinių teoretikų ir filosofų mintimis, kartais priartėdami prie pavojingo teorijos iliustravimo. Žymiai paprasčiau į praktikos problemą žiūri teoretikai: nors, be abejo, skirtingai suprantama, kas yra praktika, dažnas teoretikas linkęs teigti, kad jam rašymas taip pat praktika, ne mažiau nei menininkui piešimas, fotografavimas ir pan. Šiuo klausimu meno praktikai yra susiskaidę dar labiau nei teoretikai. Meno praktikų stovyklose vieni kitus kaltina pažodiniu teorijos iliustravimu, perdėtu konceptualumu arba, priešingai, amatininkiškumu, nekonceptualumu, tiesiog dekoratyvumu. Todėl būtina išnagrinėti teorijos ir praktikos

Kad būtų galima į jį atsakyti, reikėtų nuodugnios diskurso analizės, tačiau galime iškelti prielaidą, jog (mokslinio) tyrimo žodynas menininkų apyvartoje pasirodo dažniau ne tik dėl pakitusių meninių praktikų, bet ir dėl kintančių jų vertinimo sistemų.

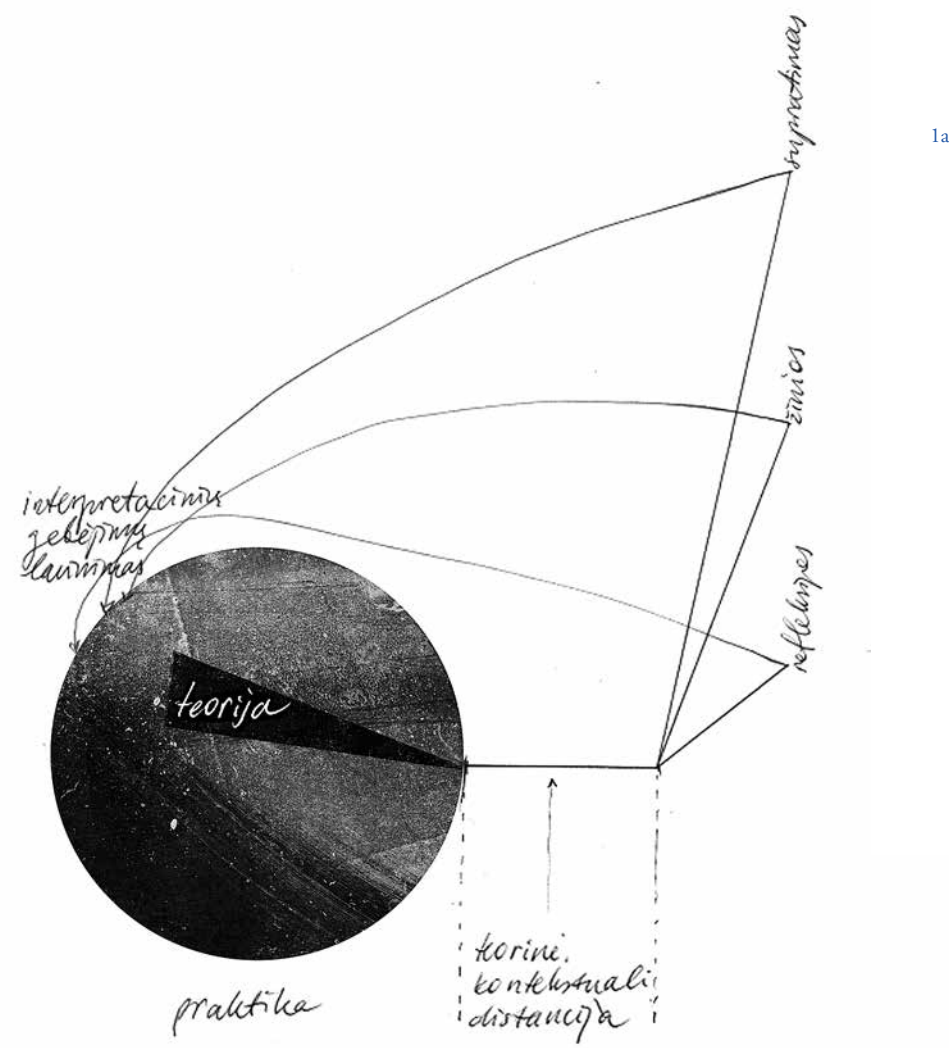
Šioje monografijos dalyje susitelksiu ties keletu, mano požiūriu, esminių probleminių klausimų ir išanalizuosiu bei pristatysiu vykstančias diskusijas, skirtingas diskutantų pozicijas, leisiančias atskleisti diskusijų plotį bei užmačias, galiausiai – suformuluoti specifines meninio tyrimo sampratos gaires. Taip pat, siekdamas nustatyti, koks gi yra meninio tyrimo santykis su menu ir moksliniu tyrimu, atskleisiu meninio tyrimo vietą jau esamų bendruomenių ir jų kontekstų atžvilgiu. Svarbu iš anksto pabrėžti, kad nesiekiu pateikti universalią meninio tyrimo sampratą, nemanau, jog tai įmanoma; formuodamas savosios sampratos gaires, siekiau remtis kuo įvairesniais kontekstais ir juose veikiančiomis tyrimo praktikomis.

santykio problemą, nes tai leis aiškiau suprasti meninio tyrimo pagrindus ir pobūdį.

Borgdorffas, vienas ryškiausių ir ilgiausiai meninio tyrimo reiškinį tiriančių teoretikų, teorijos ir praktikos santykį menuose skirsto į keturis tipus (Borgdorff, 2012: 17–18), kurie padeda pakankamai aiškiai struktūruoti problemą:

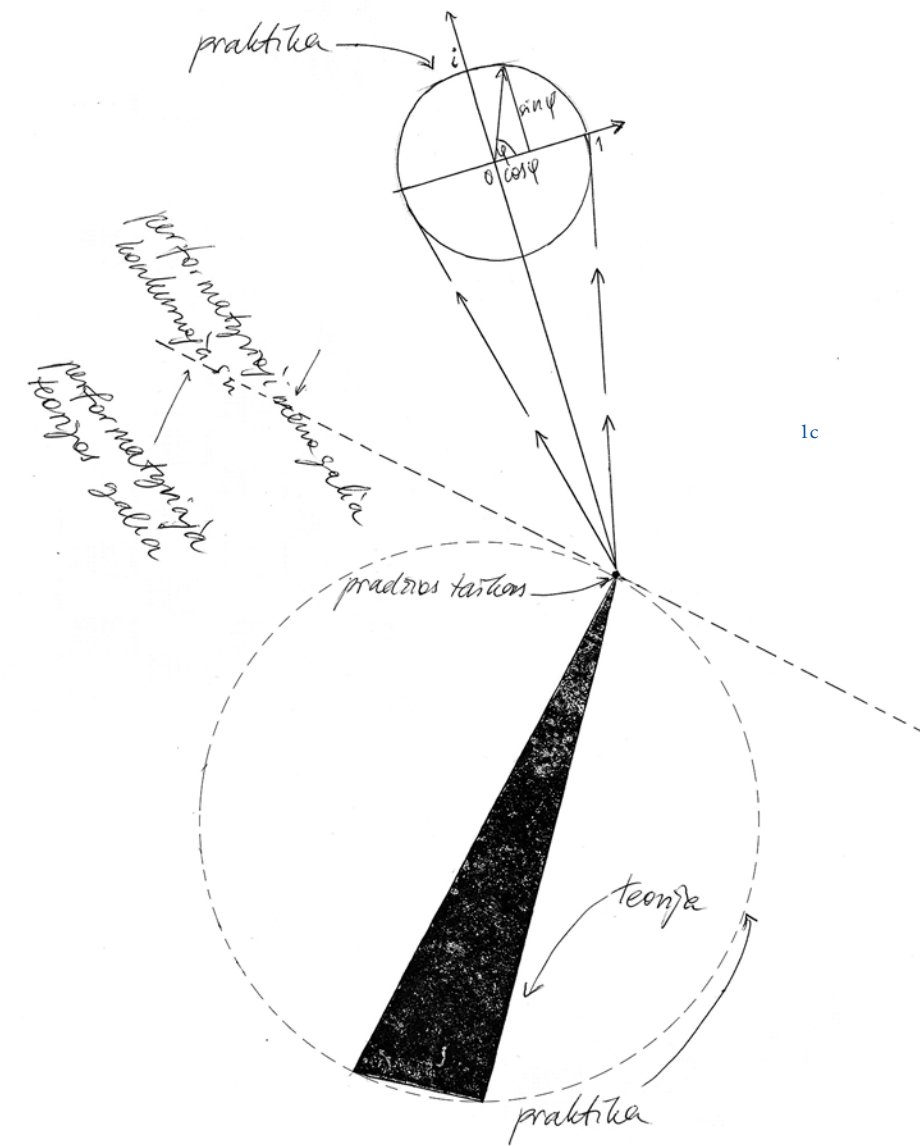
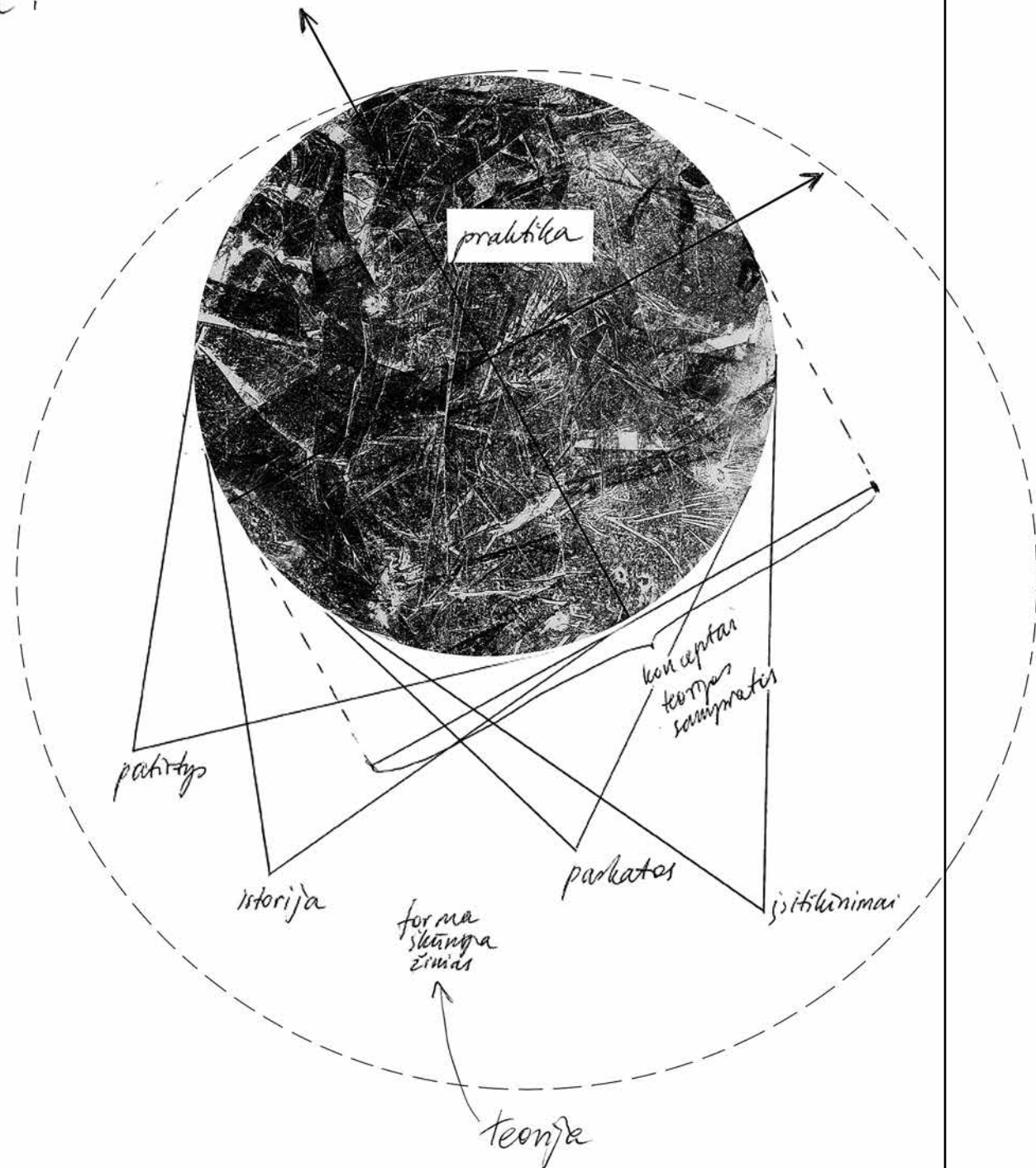
- 1) instrumentinė perspektyva;
- 2) interpretacinė, arba aiškinamoji, perspektyva;
- 3) performatyvioji perspektyva;
- 4) imanentinė perspektyva.

Instrumentinė perspektyva reiškia, kad meninei praktikai pasitarnauja teorijos, teoriniai tyrimai ar techninių žinių visuma. Dažniausiai meno studijose teorija traktuojama kaip profesinių techninių žinių visuma, būdinga vienai konkrečiai sričiai ir padedanti sukurti tos srities kūrinius. Taigi čia teorija suprantama kaip taikomoji. Pasak Borgdorffo (2012: 18), tokia instrumentinė teorijos

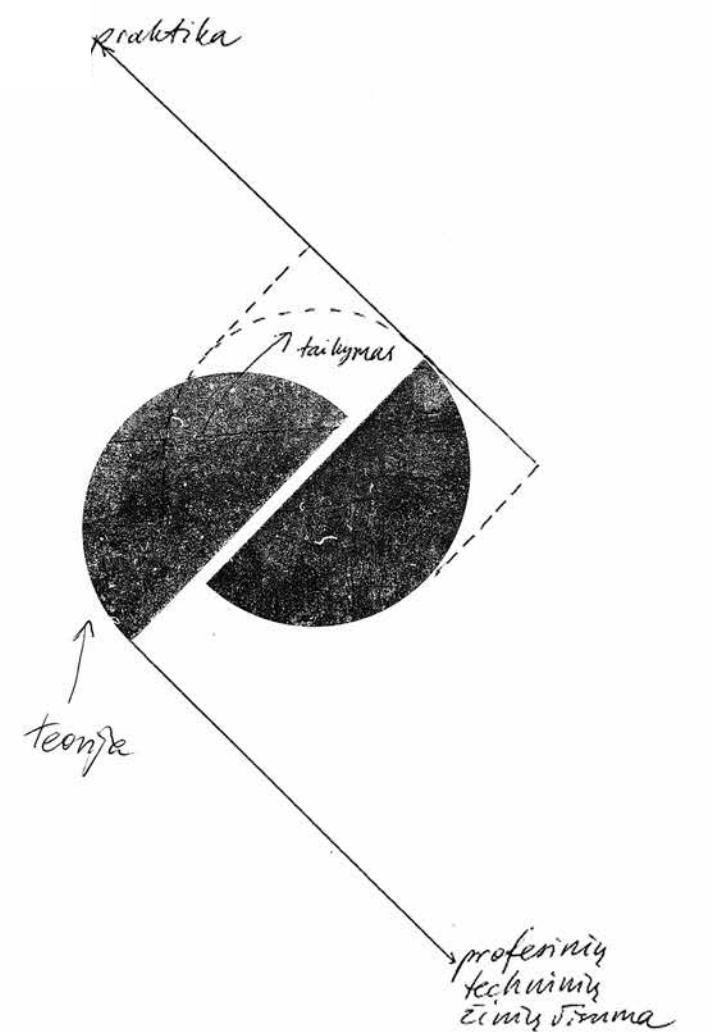
1a

1b

1c

1d

1 diagrama iš keturių dalių.
Teorijos ir praktikos santykio perspektyvos: 1a interpretacinė, 1b imanentinė, 1c performatyvioji, 1d instrumentinė. Anastasija Sosunova

ir praktikos santykio samprata veikia ir tai, kaip suprantamas meninis tyrimas. T. y. čia meninis tyrimas laikomas taikomojo tyrimo forma, kai bet kokie teorinės plėtos rezultatai turi būti panaudojami meno praktikoms plėtoti ir produktams sukurti. Toks požiūris dažnai remiasi technine moksline paradigma, kur eksperimento mene gaires sudėlioja laboratorijos samprata, tikslųjų mokslų konvencijos ir empirinis atradimo bei įrodymo ciklas. Reziumuojant šią perspektyvą, galima teigti, kad siekiant apibrėžti, kas yra meninis tyrimas, jį teduoda menkai naudoti: akivaizdu, kad vien tokiu požiūriu paremta meno praktika dažniausiai negali būti laikoma meniniu tyrimu (nebent jo dalimi), o akademiniam kontekste toks teorijos ir praktikos santykis greičiausiai vyraus žemesnės pakopos – meno bakalauro – studijose.

Interpretacinė perspektyva, pasak Borgdorffo (2012: 19), teoriją laiko teikiančia apmąstymus, žinias ir supratimą apie įvairias meno praktikas ir jų produktus. Tokios žinios dažniausiai gaunamos iš kitų akademinų disciplinų – menotyros, estetikos, meno filosofijos, muzikologijos, teatrologijos, kino studijų ir t. t. Todėl šios disciplinos dažnai įtraukiamos ir į praktinių meno studijų programas, kad studentai įgytų interpretacinių bei konteksto supratimo įgūdžių, gebėtų vertinti ir savo pačių, ir kitų kūrėjų darbus. Šį santykio tipą dar būtų galima pavadinti *kontekstiniu*: čia teorija išplečia meno praktikų suvokimo ir pažinimo kontekstus ir leidžia „atsitraukti“ nuo savo kūrinių, pažvelgti į juos iš teorinės ir (arba) kontekstinės distancijos. Šiuo atveju teorija reiškia bet kokią refleksijos formą – ne tik pačių meno kūrinių, bet ir meno kūrimo bei suvokimo. Dažniausiai tai pagrindinės humanitarinių mokslų interpretacinės perspektyvos: hermeneutika, struktūralizmas, semiotika, dekonstrukcija, kritinė teorija.

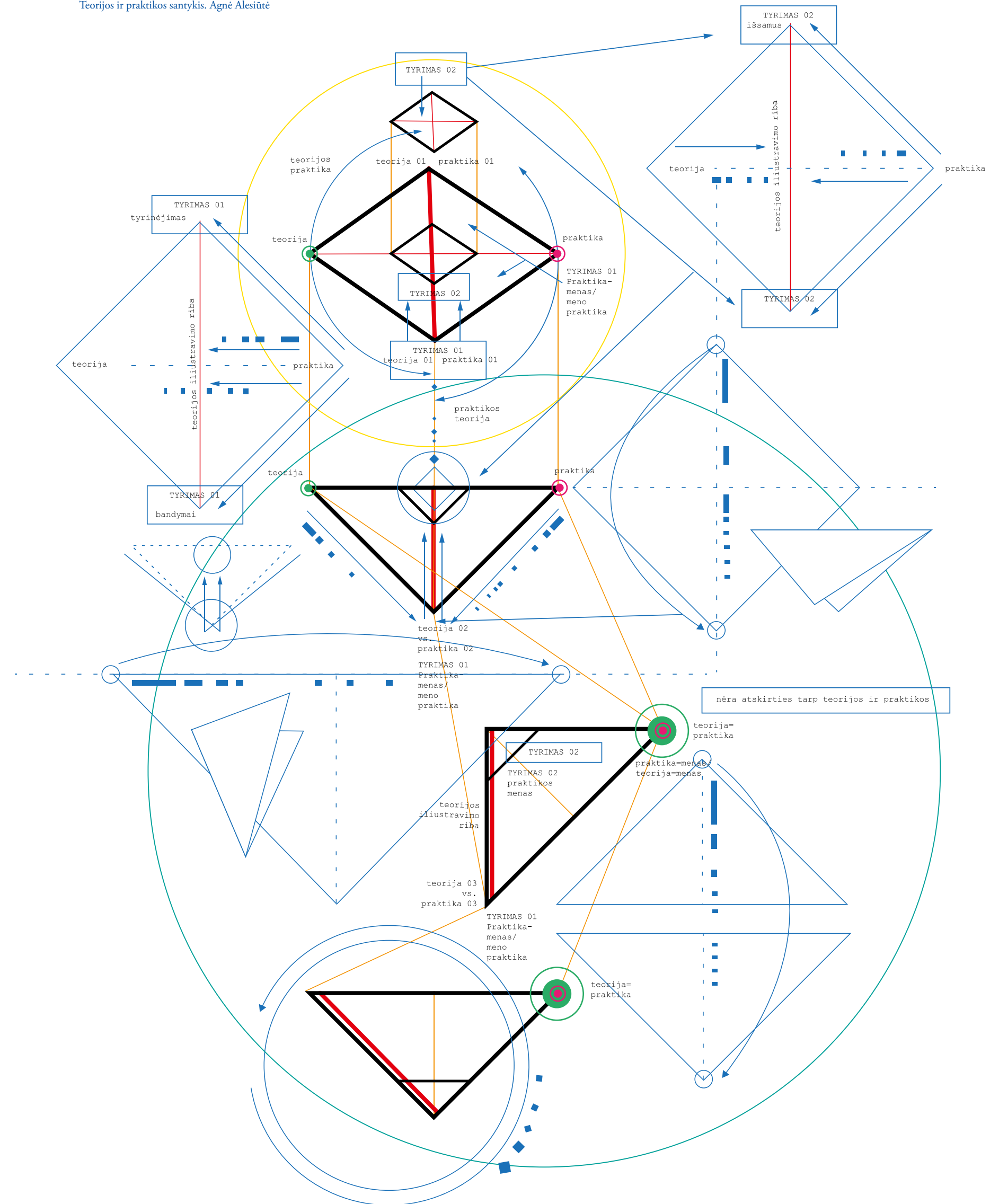
Menininkai, taikydami šias perspektyvas savo pačių kūrybai vertinti, lavina interpretacinius gebėjimus. Tačiau toli gražu ne visose meno akademijose ir aukštosiose mokyklose interpretacinei perspektyvai skiriama pakankamai dėmesio. Borgdorffas (2012: 19) konstatuoja, kad meno studijose dažnai pasitenkinama instrumentine perspektyva, kai naudojamos konkrečiai vienai meno sričiai ar amatui skirta teorija ar greičiau techninių profesinių žinių sancaupomis. Atsižvelgiant į tokią teorijos ir praktikos santykį, aukštąsias meno mokyklas galima suskirstyti pagal tai, kiek dėmesio jos skiria konkrečiai meno praktikai ir

jos kontekstui. Galima aptarti ir tai, kaip keičiasi požiūris į teorijos ir praktikos santykį keliaujant studijų pakopomis: meno bakalauro studijose vyrauja instrumentinė perspektyva, meno magistrantūroje dalį teritorijos ji užleidžia interpretacinei perspektyvai, o meno doktorantūros studijose interpretacinė perspektyva jau visai vyrauja. Taigi ši santykio perspektyva yra esminė daugelyje doktorantūros menininkams programų, nors ji ir palieka klausimą, kiek menininkas yra pajėgus vertinti savo kūrybą ir kiek jis geba diskutuoti šiais klausimais su kitais humanitarinių ar socialinių mokslų doktorantais ir mokslininkais, neatsakyta.

Trečiąją teorijos ir praktikos santykio perspektyvą įvardydamas *performatyviaja*, Borgdorffas (2012: 20) išryškina tokią jos skirtumą nuo kitų: interpretacinė perspektyva pabrėžia „pasaulį atskleidžiančią“ meno teorijos prigimtį, o štai performatyvioji perspektyva rūpinasi „pasaulį kuriančiais“ jos aspektais (konstruktyvusis realizmas). Ir instrumentinis, ir interpretacinis požiūris į teoriją palaiko mintį, kad menas kaip toks sukuria derlingą pagrindą ir pradžios tašką naujoms meno praktikoms ir produktams. Tačiau teorija irgi nėra „nekalta“ (t. y. atsietą nuo realybės) – ją irgi galima laikyti praktika, nes teorijos visuomet bent iš dalies formuoja praktikas, apie kurias šneka. Tokia performatyvi (tikrovę atliekanti) teorijos galia ne tik keičia mūsų požiūrį į meną ir pasaulį, bet ir kuria juos tokius, kokie jie yra. Pasak Borgdorffo (2012: 20), meno praktikai skeptiškai žiūri į teoriją ar netgi demonstruoja perdėtą antipatiją jai ne tik todėl, kad kai kurios teorijos gali atrodyti pernelyg toli nuo aktualios meno praktikos, bet ir dėl to, kad performatyvi teorijos galia konkuruoja su performatyvia meno galia.

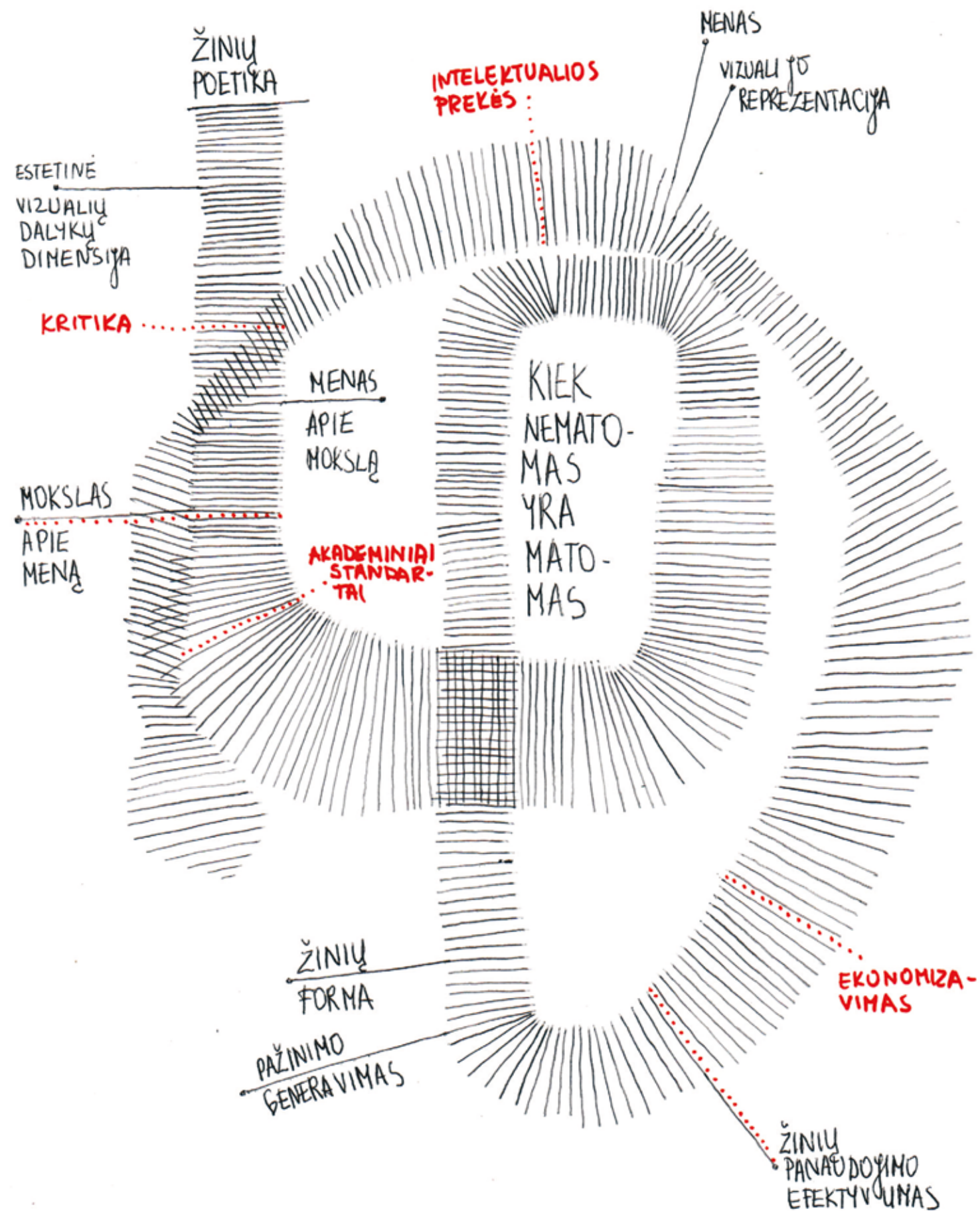
Lygiai taip pat ir meno teoretikai gali nuosaikiai (ar net baimingai) žvelgti į meno praktiką ir susikurti savus kodus, mėgindami apsaugoti savąją praktiką todėl, kad jie lygiai taip yra ne tik mąstytojai, bet ir darytojai (praktikai). Tai dažnai ir akivaizdu kaltinimuose meno akademijose, kad meno studentų rašto darbai nepakankamai „teoriški“ ar „akademiški“. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad dažniausiai tuos darbus vertina teorinių katedrų atstovai ir kaip etaloną pasitelkia teorinių specialybių studentų darbus. Akivaizdu, kad ir viename, ir kitame teorijos–praktikos ašies gale trūksta supratimo ir komunikacijos dėl to, kaip teorija veikia praktiką ir atvirkščiai. Performatyvusis požiūris į teorijos ir meno santykį labai artimas tam, kas sudaro meninio tyrimo pagrindą, – meninis tyrimas taip pat

2 diagrama.
Teorijos ir praktikos santykis. Agnė Aleskaitė

21 diagrama.

Žinių poetika, jų veiksniai ir trukdžiai. Agnė Alesiuūtė

..... TRIKDŽIAI

kurios iki tol buvo nematomos ar nenumatomos. Jos leidžia peržengti tai, kas jau buvo ar kas galėtų būti sukonstruota, ir ta siaura teritorija tarp to, kas žinoma ir nežinoma, ir yra ta vieta, kur gimsta žinios. Busch apibendrina išvalgas teigdama, kad pažinimo objektai neatskiriami nuo procedūrų, kurios juos reprezentuoja. Menas su filosofija čia suvienija jėgas kurdami formą, tačiau siekdami perteikti skirtingus turinius. Bet savo teksto pavadinimu Busch, regis, šiek tiek abejoja tokios draugystės realumu – ji teigia, kad „žinių generavimas mene – filosofinės svajonės“.

Stephenas Scriveneris (2012: 259–276) siūlo dar vieną žvilgsnį į tai, ką kuria menas, ir argumentuoja, kad šis įkūnija ir tyrimo funkciją. Šiuo atveju menas kuria ne žinias, o pats yra pristatomas kaip transformacinė praktika, kuri gali pakeisti meną ir įnešti medžiaginio naujumo. Darydamas analogiją su Kuhno paradigmos samprata ir jos subversyvumo funkcija, kai mokslas pasiekia sutrikimo momentą ir bando atsinaujinti, jis pateikia istorinių meno praktikų pavyzdžių, kurios tam tikru laikmečiu pakeitė meno sampratą ir istoriją. Pavyzdžiui, George'as Stubbsas (1724–1806) ir Johnas Constable'is (1776–1837), kurie kvestionavo meną bei, tą darydami, pakeitė šiuolaikinį ir ateities meno suvokimą, gamybą ir supratimą (Scrivener, 2006). Constable'is, be kūrybos, skaitydavo paskaitas, kur pateikdavo ne savo kūrinių paaiškinimą, kritiką ar įvertinimą, bet konceptualią schemą jiems suvokti ir įvertinti. Šitai savo medžiagines inovacijas jis susiedavo su nauja poetinio tapybos potencialo samprata, kuri leidžia pagal šį modelį interpretuoti jo kūrinius (Scrivener, 2012: 270). Tai išties panašu į tai, ką dabar daro meno doktorantai, kurdami kūrinius ir raštu pateikdami ne tik jų kūrimo bei vertinimo kontekstą, bet ir visą filosofinę ir metodologinę paradigmą.

Taigi, pasak Scrivenerio, meną, kuris keičia meną, reikia suprasti „kaip prisidėjimą prie supratimo“ ir žinijos, nes jis reikalauja pakeisti ar priderinti meno supratimui reikalingas kognityvines schemas ir semantinius tinklus (2012: 271). Remiantis šiuo požiūriu, nebekyla klausimo, ar šiuolaikinėje akademinėje sistemoje tokie menininkai per savo praktiką gali įgyti daktaro laipsnį ir būti pripažinti mokslininkams lygiaverčiais tyrėjais.

Reziumuojant reikia pasakyti, kad menas kuria žinias ar procesišką žinojimą, tačiau jis nebūtinai reiškia ką nors artima moksliniam žinojimui. Tai

visai kitoks, savitas žinojimas – iš dalies nekonceptualus, priklausomas nuo materijos ir medijos.

Akivaizdu, kad žinių sampratos problema tiesiogiai susijusi su edukacijos problemomis meno akademijose. Nesant aiškaus pagrindimo ir argumentacijos apibrėžiant kitokius žinių tipus, tenka mėginti „išlyginti“ mokslinių ir meninių žinių neatitikimus. Pavyzdžiui, studijuojantys menininkai dažnai mokomi naudotis teorinėmis žiniomis. Jos pagerina komunikacinius menininkų gebėjimus, kurie atitinka kultūros ekonomikos ir rinkos poreikius, tačiau nebūtinai skatina menininkus mąstyti nestandartiškai, plėtoti meninio tyrimo diskursą bei „meninių žinių“ sampratą.

Klausimą, ar menas apskritai kuria žinias, neatsiejamai lydi ir kitas – kaip tas žinias išgauti ir išskaityti iš meno produktų ir procesų, t. y. kaip jas perduoti. Ši problema atskleidžia ir naujus analizuotinus aspektus, ir meninio tyrimo proceso veikėjus – interpretaciją, plačiąją auditoriją, profesionalius vertintojus-recenzentus.

Galiausia – klausimas, ką menininkai kuria ir kaip iš jų procesų ir rezultatų išskaityti žinias, neatšiejamas nuo klausimo, kaip jie tai daro. Tai apibrėžiama kaip meninio tyrimo atlikimo būdų visuma, arba metodologija, ir šis klausimas yra vienas labiausiai nerimą keliančių kolegoms mokslininkams, taip pat švietimo ir mokslo sistemos biurokratams.

1.6.2. METODOLOGINIS MENINIO TYRIMO PASILEIDIMAS

Svarbus meninio tyrimo bruožas – kad jis pripažįsta subjektyvumą kaip opoziciją moksliniams metodams. Tuo jis panašus į socialinius mokslus, kurie kaip matavimo ir kritinės analizės įrankius pasitelkia kokybinius tyrimus ir intersubjektyvumą (Eisner, 1981).

Kaip minėjau, išsamių meninio tyrimo metodologijos vadovėlių nėra. Galima išskirti dvi pagrindines skirtingas pozicijas, iš dalies atsakančias į šią stoką. Vieni teigia, kad meninio tyrimo metodologija – tai tiesiog meno praktika, todėl neįmanoma suformuluoti vienos metodologijos, kiekvienu atveju reikia remtis atskiros meno praktikos naudojamais kūrybos metodais. O kiti bando įvardyti meninio tyrimo metodologiją, remdamiesi mokslinio tyrimo metodologija ar tiesiog jai oponuodami,

lengviau bendradarbiauti su kitų sričių ir fakultetų tyrėjais ir dėstytojais bei užtikrinti transdisciplinines ir multidisciplinines inovacijas tiek meno praktikos, tiek tyrimų srityse.

Akivaizdu, kad meno doktorantūra – tai labiausiai institucionalizuota ir konkrečiausias tikslus turinti meninio tyrimo forma, kuri vienoje šalyse (doktorantūros kultūrose) suteikia daktaro laipsnį, lygiavertį mokslininko (PhD), o kitoje – specifinį meno daktaro laipsnį (DA; DFA). Pastarieji vienur pripažįstami lygiaverčiais PhD laipsniui, kitur ne. Tačiau ne viena mokslo taryba Vakarų ar Šiaurės Europoje bei Australijoje finansuoja meno daktarų tiriamuosius projektus lygia greta su mokslo daktarų, taip pat skatina vienus su kitais bendradarbiauti.

Pastebėta tendencija: jei meno doktorantūros programą organizuoja pati aukštoji meno mokykla (pvz., RCA Londone ar Helsinkio menų universitetas), ji lankstesnė ir labiau grįsta menininko ar menininkės praktika bei poreikiais. Tai pasireiškia ir lankstesniais reikalavimais rašytinei disertacijos daliai, ir labiau eksperimentine studijų bei gynimo procedūra. Bet jei meno doktorantūrą organizuoja meno akademija, bendradarbiaudama su universitetu, ar tiesiog didesnis universitetas, tuomet tiek pati meno doktorantūros samprata, tiek jos organizavimas bei reikalavimai esti akademiškesni, paveikti kitų mokslų kultūros. Išimtis gal būtų technologijos universitetai, menininkui dažnai suteikiantys pakankamai daug laisvės ir pačiai rašytinei disertacijai nekeliantys tokių reikalavimų kaip humanitarinių mokslų (pvz., menotyros) katedros, – čia skatinama visai kitokia disertacijų rašymo kultūra. Užsiimant technologiniais ir gamtos mokslais, dažnai atliekami praktika grįsti tyrimai, tuo panašūs į menininkų tyrimus, o tokios disertacijos neretai būna techninės atskaitos ar praktinių eksperimentų apžvalgos su išvadamis (gerokai trumpesnės nei humanitarinių ir socialinių mokslų).

Meninis tyrimas edukaciniame kontekste apibrėžiamas kaip tarpinė būseną tarp meno praktikos ir akademinio tyrimo lauko. Meno daktaras, tikėtina, išlieka menininku, bet sykiu tampa ir tyrėju, o šią tapatybę galima pavadinti hibridine, galinčia suteikti naujų galimybių ir padėti prisitaikyti prie kintančių kūrybos ir darbo sąlygų.

Meninio tyrimo įteisinimas aukštosiose mokyklose, viena vertus, padeda išspręsti iki šiol dviprasmiškai vertintą meno studijų dėstytojo

kvalifikacijos problemą jam tampant docentu ar profesoriumi, nes iki šiol pagrindinis kriterijus buvo arba sunkiai apibrėžiamas pripažinto menininko statusas, arba metodinės medžiagos rengimas ir ilgas jos dėstymas (o tai nebūtinai reiškia kvalifikacijos kėlimą). Šiuo atveju meno daktaras vertintinas kaip profesinė kvalifikacija (leidžianti dėstyti ir lengviau kilti karjeros laiptais), panaši į medicinos rezidentūrą ar gal net teisininką, turintį daktaro laipsnį. Tačiau reikia nepamiršti ir gerokai įdomesnės perspektyvos – tapimo pripažintu tyrėju, galinčiu dirbti kartu arba konkuruoti su kitų mokslų ir praktikos sričių tyrėjais. Žinoma, kad čia kils ir jau kyla aršesnė konkurencinė kova tarp daktaro laipsnį turinčių tyrėjų, tačiau bent jau kol kas iš dalies pasiektas tikslas – pripažinti menininko vykdomą praktiką ir tyrimus kaip esančius to paties vertybinio lygmens kaip ir kitų sričių tyrėjai.

Šioje meninio tyrimo raiškos formoje taip pat veikia krūva pirmoje monografijos dalyje minimų problemų, iš kurių ryškiausios – žinių sukūrimas (ar išgavimas iš meno kūrinio) ir meno praktikos kaip disertacijos lygio tyrimo vertinimas. Joms gvildinti reikia sukurti ir paskelbti dar ne vieną monografiją ir meno kūrinį bei meninio tyrimo darbų. Sykiu reikia kiek įmanoma daugiau diskusijų ir argumentų, liudijančių meno doktorantūros naudą bei jos išsprendžiamas problemas; tam tikrose šalyse ar institucijose vis dar pasitaiko nemažai kritiškų išpuolių, diskusijas vėl gražinančių į pradinį – nulinį – tašką.

3

MENINIS TYRIMAS LIETUVOS ŠIUOLAIKINIAME MENE

Antroji meninio tyrimo sampratos raiška – tai meno laukas, esantis už akademinų institucijų ribų; pagrindiniu tyrimo metodu jame laikoma menininkų praktika. Akivaizdžiai išreikštos tiriamojo pobūdžio kūrybos pradžia paprastai laikomos XX a. 7–8 deš. conceptualiųjų menininkų praktikos – čia jie gerokai anksčiau iškėlė klausimus apie menininko kuriamas žinias ir jų vertę, nei tuo susirūpino akademinės institucijos.

Lietuvos meno scenoje pastaraisiais dešimtmečiais taip pat galime įžvelgti tyrimo posūkį, prasidėjusį dar gerokai anksčiau (apie 2000-uosius metus), nei įsteigtos meno doktorantūros programos. Vienais atvejais tyrimas akivaizdus visoje menininko praktikoje, kitais atvejais iki tyrimo strategijų taikymo ateinama per ilgalaikę kūrybinę praktiką. Pvz., Dainiaus Liškevičiaus vėlesniuose (po 2010 m.

sukurtuose) kūrinuose galima išvelgti retrospektyvinio tyrimo poreikį inventorizuoti, sisteminti, conceptualizuoti ir naratyvizuoti kūrybinį bagažą. Dar kitose menininkų praktikose meninis tyrimas kaip strategija pasireiškia tik tam tikruose kūrinuose – pvz., Eglės Karpavičiūtės, Lauros Garbštienės, Eglės Ridikaitės, Dariaus Žiūros ir kitų, taip pat kai kuriuose Kęstučio Šapokos ir Raimundo Malašausko kuratoriniuose ir meno projektuose. Be menininkų, tokias praktikas atlieka ir architektai bei tyrėjai Audrius Novickas ir Tomas Grunskis. Pvz., kompleksiški Novicko tyrimai, virtę instaliacijomis „Galimas modernizmas“ (ŠMC, 2012) ar „Moteris, padalyta pusiau“ (Jono Meko vizualiųjų menų centras, 2015). Lietuvos meninio tyrimo lauke dar reikia paminėti kūrėjus Julijoną Urboną ir Indrę Klimaitę – jie pagal išsilavinimą dizaineriai, tačiau jų praktika balansuoja tarp dizaino, meno ir tyrimo.

Tarp visų Lietuvos menininkų, nuolat naudojančių meninio tyrimo strategijas, būtina išskirti Artūrą Railą bei Nomedą ir Gediminą Urbonus. Pastarųjų veiklą – jie vieni pirmųjų Lietuvoje pradėjo naudoti meninio tyrimo strategijas – aptarsiu išsamiau, o kol kas suminėsiu ryškiausias Railos strategijų aspektus.

Artūras Raila kas kelerius metus rinkdavosi vis kitas bendruomenes ir, tyrinėdamas jas pačias bei jų sukurtus produktus, pristatydavo savo tiriamosios kūrybos rezultatus meno, edukacijos ir akademinėse erdvėse. Menininko kūryboje ryškus domėjimasis netradiciniais ir dažnai visuomenėje prieštarinai vertinamais metodais. Čia galima galvoti, kad, kuriant naujas žinias, taikomi dviejų lygių metodai, – pirmiausia pačių bendruomenių, o tada menininko. Iš mokslo pozicijos, ir bendruomenių, ir menininko sukurtas žinias galima laikyti validžiomis, tačiau Railai pavyksta jas ištraukti ir pristatyti meninio tyrimo metodais. Pvz., projekte „Žemės galia“ (2005–2012)¹ menininkas domisi senojo baltų tikėjimo (pagonių) bendruomene ir jos vykdomomis veiklomis, tarp kurių yra ir žemės galių matavimas

1. Žr. Artūras Raila, „Žemės galia. Mitologinis Vilnius“, *Artūras Raila* (<http://www.raila.lt>).

2. Žr. Artūras Raila, *Antisportas, Artūras Raila* (<http://www.raila.lt/antisportas/>).

„virgulėmis“, ir įvairūs ritualai, laikomi religiniais. Menininkas kviečiasi geofizinės energijos ekspertus („virgulininkus“) dalyvauti meninio tyrimo projekte ir jo kontekste, kuriamame už projekto ribų. Bendradarbiai skaito paskaitas, pristato ir išbando savo praktinius metodus ir kartu su menininku kuria naujus žinių produktus (geofizinės energijos žemėlapius, paskaitas ir t. t.) bei atlieka bendruomeninius ritualus (sutartinės, apeigos ir t. t.) ne tik įprastose bendruomenės vietose (prie aukuro), bet ir meno erdvėse (Šiuolaikinio meno centras ir t. t.). Sukurti rezultatai tampa žinių sklaidos mechanizmais ir, įterpti į naujus kontekstus, kvestionuoja įprastinius žinių kūrimo metodus. Menininkas stebi, tiria, bendradarbiauja ir bendrauja ne tik su bendruomenėmis, bet ir su savo publika, kuri taip pat įsitraukia į dalyvaujamojo tyrimo procesus.

Kaip teigia menotyrininkė Lina Michelkevičė (2014: 132), „Žemės galia“ – pats politiškiausias Railos kūrinys (net ir neturėdamas aiškių politinių referencijų): jis ne tik parodo kasdienio kūrybiškumo formų „ekstraktą“, bet leidžia su juo siejamai bendruomenei konsoliduotis ir viešai, kitame nei įprasta kontekste išsakyti savo tiesas. Projektas sieja skirtingas bendruomenės diskurso formas į vieną (ritualus, geoenergetinių žemės galių liudijimus – pvz., „virgulininkų“ darbas ir žemėlapiai; istorinius genties (tautos) išaukštinimus – pvz.,

kontroversiškai vertinamo istoriko Aivaro Lileikos paskaita) ir sutirštintai atlieka bendruomenės tapatybę, o leisdamas jas atlikti ir paskleisti kitose šalyse – kitame tautiniame kontekste, įtvirtina jas kaip universalias.

Refleksyvus menininko žvilgsnis domisi alternatyviomis žinių poetikomis ir jomis išplečia tiek savo kaip menininko, tiek auditorijos žinojimo galimybes. Menininkas, atlikdamas tyrimą per kūrybą, platesniame kultūriniame kontekste ir viešojoje sferoje pristato tam tikrų praktikų žinias, kurios buvo laikytos abejotinomis ir tarsi iš naujo jas kvestionuoja, abejoja visuomenėje įsigalėjusiais stereotipais. Pvz., žemės galios, kurios kaip reiškinys pripažįstamos tik kultūros pakraščiuose, per šiuolaikinio meno kontekstą sugrįžta ir įgyja didesnę matomumą bei, tikėtina, patikimumą. Tai akivaizdu ir iš to, kaip Railos kūrybinius metodus aktyviai perduoda ir pasitelkia jo buvę studentai (pvz., Andrius Rugys, Aistė Viršulytė, Saulius Leonavičius, Žilvinas Danys ir kt.). Savo kūrybos, tyrimo ir pedagoginius metodus Raila išsamiai aprašė ir išleido metodine knyga *Antisportas*² (2013). *Summa summarum*, „Žemės galia“, greta kitų Railos projektų, galime laikyti meninio tyrimo projektu, prisidėjusiu prie žinijos išplėtimo tiek meniniame, tiek platesniame kultūriniame, tiek iš dalies moksliniame kontekste.

3.1. NOMEDA IR GEDIMINAS URBONAI: NEAKADEMINĖS MENINIO TYRIMO PRAKTIKOS

Menininkų Nomedos ir Gedimino Urbonų projektus, pradėdant nuo 2000–2004 m. įgyvendintos „Transakcijos“, galima laikyti meninio tyrimo pradininkais Lietuvoje. Šioje analizėje apsiribosiu abiejų menininkų projektais, inicijuotais iki 2007-ųjų, kadangi vėliau jų veiklos ir darbo pobūdis iš esmės pasikeitė. Įdomu, kad šių menininkų kūrybinė veikla tyrinėjama laikotarpiu (2000–2007) greičiausiai neturėjo nieko bendra nei su akademinio pasauliu,

nei su universitetais, o savo meninių tyrimų projektus jie inicijavo ir plėtojo vien asmeninės motyvacijos vedami – ieškodami naujų kūrybos formų ir meno institucijų, kurios imtųsi remti meninius tyrimus, juos pristatyti, palaikyti, prodiusuoti. Visi pagrindiniai nagrinėjamo periodo Urbonų projektai buvo tęstiniai, (iš)plėstiniai ir kompleksiški, sukurti bendradarbiaujant, be to, legitimuojami eksponuojant pripažintose meno institucijose, bienalėse ir

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Adler, Dan, 2009: *Hanne Darbaven: Cultural History 1880–1983*, London: Afterall Publishing.

Allegue, Ludvine; Simon Jones, Baz Kershaw, Angela Piccini (eds.), 2009: *Practice-as-Research in Performance and Screen*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Allpress, Brent; Robyn Barnacle, Lesley Duxbury (eds.), 2012: *Supervising Practices for Postgraduate Research in Art, Architecture and Design*, Allpress, Barnacle: Sense Publishers.

Ambrožič, Mara; Angela Vettese (eds.), 2013: *Art as a Thinking Process. Visual Forms of Knowledge Production*, Berlin: Sternberg Press copublished with Università Iuav di Venezia.

Antanavičius, Juozas; Ieva Pleikienė ir kt., 2008: *Meno aspirantūros (meno doktorantūros) organizavimo ir finansavimo modeliai*, Vilnius: Studija.

Archer, Bruce, 1995: „The Nature of Research“, *Co-design*, No. 107, p. 6–13.

Baladrán, Zbynek; Havránek Vit (eds.), 2011: *Atlas of Transformation*, Zurich: JRP|Ringier.

Balkema, Annette; Henk Slager (eds.), 2002: *Artistic Research*, Amsterdam: Rodopi B.V.

Barone, Thomas E.; Elliot W. Eisner, 2012: *Arts Based Research*, London: Sage.

Barrett, Estelle; Barbara Bolt (eds.), 2007: *Practice as Research: approaches to creative arts enquiry*, London: IB Tauris.

Bast, Gerald; Brigitte Felderer (eds.), 2010: *Art and Now. Über die Zukunft Künstlerischer Produktivitätsstrategien*, Vienna: Springer.

Bast, Gerald; Elias G. Carayannis, David F. J. Campbell (eds.), 2015: *Arts, Research, Innovation and Society*, New York: Springer.

Bast, Gerald; Jürgen Mittelstrass, Janet Ritterman (eds.), 2011: *Kunst und Forschung. Art and research. Können Künstler Forscher Sein? Can artists be researchers?* Vienna: Springer.

Bender, John; Michael Marrinan, 2010: *The Culture of Diagram*, Stanford University Press.

Bertin, Jacques, 2010: *Semiology of Graphics: Diagrams, Networks, Maps*, Redland: Esri Press.

Biggs, Michael; Henrik Karlsson (eds.), 2012: *The Routledge Companion to Research in the Arts*, London: Routledge.

Bippus, Elke (ed.), 2009: *Kunst des Forschens: Praxis eines ästhetischen Denkens*, Zurich / Berlin: Diaphanes.

Bolt, Barbara, 2004: *Art Beyond Representation: the performative power of the image*, London: IB Tauris.

Borgdorff, Henk, 2006: *The Debate on Research in the Arts (Sensuous Knowledge 2)*, Bergen: Bergen National Academy of the Arts.

Borgdorff, Henk, 2009: *Artistic Research within the Fields of Science (Sensuous Knowledge 6)*, Bergen: Bergen National Academy of the Arts.

Borgdorff, Henk, 2012: *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden: Leiden University Press.

Borgdorff, Henk; Florian Dombois (eds.), 2014: *The Exposition of Artistic Research: Publishing Art in Academia*, Amsterdam: Leiden University Press.

Brown, Bruce; Paul Gough, Jim Roddis, 2004: *Types of Research in the Creative Arts and Design*, Brighton: University of Brighton.

Buchanan, R. et al. (eds.), 2007: *Research in Art and Design in Finnish Universities*, Helsinki: Publications of the Academy of Finland.

Buckley, Brad; John Conomos (eds.), 2009: *Rethinking the Contemporary Art School. The Artist, the PhD, and the Academy*, Halifax: The Press of the Nova Scotia College of Art and Design.

Busch, Kathrin, 2009: „Artistic Research and the Poetics of Knowledge“, *Art & Research: A Journal of Ideas, Contexts and Methods*, Vol. 2, No. 2.

Busch, Kathrin, 2011: „Generating Knowledge in the arts – a philosophical daydream“, *Texte zur Kunst: Artistic Research*, No. 82, p. 70–79.

Busch, Kathrin; Dieter Lesage (eds.), 2007: *A Portrait of the Artist as Researcher: the Academy and the Bologna Process*, Antwerp: MUHKA.

Caduff, Corinna; Fiona Siegenthaler, Tan Wälchli (eds.), 2009: *Kunst und künstlerische Forschung. Art and Artistic Research. (Zurich Yearbook of the Arts 6)*, Zurich: Zurich University of the Arts / Scheidegger and Spiess.

Cahnmann-Taylor, Melisa; Richard Siegesmund (eds.), 2008: *Arts-based Research in Education: Foundations for Practice*, London: Routledge.

Carayannis, Elias G.; David F. J. Campbell, 2015: „Art and Artistic Research in Quadruple and Quintuple Helix Innovation Systems“, in: Gerald Bast, Elias G. Carayannis, David F. J. Campbell (eds.), *Arts, Research, Innovation and Society*, New York, Springer, p. 29–51.

Carter, Paul Douglas, 2006: *Material Thinking: The Theory and Practice of Creative Research*, Carlton: Melbourne University Publishing.

Coessens, Kathleen; Darla Crispin, Anne Douglas, 2009: *The Artistic Turn. A Manifesto*, Ghent: Orpheus Instituut / Leuven University Press.

Cole, Ardra L.; J. Gary Knowles (eds.), 2008: *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*, Thousand Oaks (CA): Sage.

Cools, Jan; Henk Slager (eds.), 2011: *Agonistic Academies*, Brussels: Sint-Lukas Books.

Corcoran, Kieran; Carla Delfos, Floris Solleveld (eds.), 2010: *Art Futures. Current Issues in Higher Arts Education*, Amsterdam: ELIA.

Damianisch, Alexander, 2013: „Artistic Research“, in: Elias G. Carayannis (ed.), *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship*, New York: Springer, p. 105–133.

Daubaraitė, Jurga; Erika Grigoravičienė, 2005: „Įvaizdinta ir naikinama lytis: šiuolaikiųjų Lietuvos menininkų poros“, in: Lolita Jablonskienė, Rūta Goštautienė (sud.), *Pažymėtos teritorijos*, Vilnius: Tyto Alba, p. 105–133.

Dean, Roger T.; Hazel Smith (eds.), 2009: *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Deleuze, Gilles, 2006: *Foucault*, London: Continuum.

Dombois, Florian; Claudia Mareis, Yeboaa Ofosu, Arne Scheurmann (eds.), 2010: *Neuland – Ein Grundlagenprojekt zur künstlerischen Forschung*, Forschungsbericht. Bern: Bern University of the Arts.

Dombois, Florian; Ute Meta Bauer, Claudia Mareis, Michael Schwab (eds.), 2012: *Intellectual Birdhouse: Artistic Practice as Research*, London: Koenig.

Downton, Peter, 2003: *Design Research*, Melbourne: RMIT University Press.

Elkins, James (ed.), 2009: *Artists with PhDs. On the New Doctoral degree in Studio Art, First edition*. Washington D.C.: New Academia Publishing.

Elkins, James (ed.), 2012: *What Do Artists Know?* University Park, PA: Penn State University Press.

Elkins, James (ed.), 2014: *Artists with PhDs. On the New Doctoral degree in Studio Art*, Washington D.C.: New Academia Publishing.

Elkins, James (ed.), 2012: *What Do Artists Know?* University Park, PA: Penn State University Press.

Elkins, James (ed.), 2014: *Artists with PhDs. On the New Doctoral degree in Studio Art*, Washington D.C.: New Academia Publishing.

Elo, Mika, 2007: „Thinking Research“, in: Mika Elo (ed.), *Here Then: The Photograph as Work of Art and as Research*, Helsinki: University of Art and Design Helsinki and The Finnish Academy of Fine Arts, p. 9–29.

Filliou, Robert, 1970: *Teaching and Learning as Performing Arts*, Cologne: Koenig.

Frayling, Christopher, 1993: *Research in Art and Design*, London: Royal College of Art.

Frascati Manual: Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development, OECD, 2002.

Frascati vadovas: Standartinė praktika, siūloma mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros statistiniams tyrimams, Vilnius: Eugrimas, 2007.

Freeman, John, 2010: *Blood Sweat and Theory: Research through Practice in Performance, Faringdon*, Oxon: Libri Publishing.

Gaižutytė-Filipavičienė, Žilvinė, 2009–2010: „Muziejinis vandalizmas ir jo recepcija Lietuvoje: ‘Danajos’ atvejis“, *Logos*, Nr. 61, 2009, p. 179–184 (pradžia); Nr. 62, 2010, p. 172–180 (pabaiga).

Gansterer, Nikolaus, 2011: *Drawing a Hypothesis*, Wien: Springer Verlag GmbH.

Garner, Steve, 2012: *Writing on Drawing: Essays on Drawing Practice and Research*, Bristol: Intellect Books.

Gedutis, Aldis, 2015: „Meninis tyrimas: kaip ‘supiršti’ mokslą ir meną?“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, T. 79: *Meninis tyrimas: teorijos ir praktikos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 61–70.

Gehm, Sabine; Pirkko Husemann, Katharina von Wilcke (eds.), 2007: *Knowledge in Motion: Perspectives of Artistic and Scientific Research in Dance*, Bielefeld: Transcript.

Gerner, Alexander, 2011: „Diagrammatic Thinking“, in: Zbynek Baladrán, Vit Havránek (eds.), *Atlas of Transformation*, Zurich: JRP|Ringier.

Gerner, Alexander; Olga Pombo (eds.), 2010: *Studies in Diagrammatology and Diagram Praxis*, London: College Publications.

Goldsmith, Kenneth, 2011: *Uncreative Writing: Managing Language in the Digital Age*, New York: Columbia University Press.

Gray, Carole, 1995: *Developing a Research Procedures Programme for Artists and Designers*, Aberdeen: Centre for Research into Art and Design, Robert Gordon University.

Gray, Carole; Julian Malins, 2004: *Visualizing Research: a guide to the research process in art and design*, Aldershot: Ashgate.

Hannula, Mika; Jan Kaila, Roger Palmer, Kimmo Sarje (eds.), 2013: *Artists as Researchers – A New Paradigm for Art Education in Europe*, Helsinki: Academy of Fine Arts, University of the Arts Helsinki.

Hannula, Mika; Juha Suoranta, Tere Vaden (eds.), 2005: *Artistic research – Theories, methods and practices*, Helsinki and Gothenburg: Academy of Fine Arts, Finland and University of Gothenburg, Sweden.

Hannula, Mika; Juha Suoranta, Tere Vaden (eds.), 2014: *Artistic research Methodology: Narrative, Power and the Public*, Peter Lang, New York.

Haseman, Brad, 2006: „A Manifesto for Performative Research“, *Media International Australia incorporating Culture and Policy* 118: *Practice-Led Research*, 2006, p. 98–106.

Hickman, Richard (ed.), 2008: *Research in Art & Design Education: Issues and Exemplars*, Bristol: Intellect.

Higgins, Duncan, 2008: *Unloud (Sensuous Knowledge 5)*, Bergen: Bergen National Academy of the Arts.

Holert, Tom (ed.), 2011: *Texte zur Kunst 82: Artistic Research*.

Holland, Kristopher; David Phelps, 2011: „Cultivating the Philosophical Imagination: Experiencing the Limits of Language with Wittgenstein, Foucault, and Habermas“, *Philosophy of Education Yearbook 2011*, p. 343–353.

Holly, Michael Ann; Marquard Smith (eds.), 2008: *What is research in the visual arts?: obsession, archive, encounter*, Williamstown, Mass.: Sterling and Francine Clark Art Institute.

Jones, Timothy Emlyn, 2009: „The Studio Art Doctorate in America“, in: James Elkins, (ed.), *Artists with PhDs. On the New Doctoral degree in Studio Art*, Washington D.C.: New Academia Publishing, p. 97–128.

Joost, Gesche; Claudia Mareis, Kora Kimpel (eds.), 2010: *Entwerfen – Wissen – Produzieren. Designforschung im Anwendungskontext*, Bielefeld: Transcript.

Jung, Klaus, 2008: *Enabling Knowledge (Sensuous Knowledge 4)*, Bergen: Bergen National Academy of the Arts.

Kagan, Jerome, 2009: *The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences, Humanities in the 21st Century*, New York: Cambridge University Press.

Kaila, Jan; Henk Slager (eds.), 2012: *Doing Research. Writings from the Finnish Academy of Fine Arts – No. 3*, Helsinki: The Finnish Academy of Fine Arts.

Kaila, Jan; Pekka Kantonen (eds.), 2006, 2008: *The artist’s knowledge: Research at the Finnish Academy of Fine Arts*, Helsinki: Finnish Academy of Fine Arts.

Key Concepts for AEC Members, No. 1: Artistic Research. An AEC Council Green Paper, 2014 (http://www.aec-music.eu/userfiles/File/AEC%20Key%20Concepts_Artistic%20Research.pdf).

Kelly, Mary, 1997: *Mary Kelly (Contemporary Artists. Phaidon)*, London: Phaidon Press Ltd.

Kiljunen, Satu; Mika Hannula (eds.), 2004: *Artistic Research*, trans. Tomi Snellman, Helsinki: Fine Art Academy.

Kjørup, Søren, 2006: *Another Way of Knowing: Baumgarten, Aesthetics, and the Concept of Sensuous Cognition (Sensuous Knowledge 1)*, Bergen: Bergen National Academy of the Arts.

Kjørup, Søren, 2012: „Pleading for Plurality: Artistic and Other Kinds of Researc“, in: Michael Biggs, Henrik Karlsson (eds.), *The Routledge Companion to Research in the Arts*, London: Routledge, p. 24–43.

Klimaitė, Indrė, 2013: *On continuous and systematic nutrition improvement*, Maastricht: Jan van Eyck Academie.

Klimaitė, Indrė; Virginija Januškevičiūtė, 2013: *Valgyklų gidas = Canteen Guide*, Vilnius: Šiuolaikinio meno centras.

Knorr-Cetina, Karin; Theodore R. Schatzki, Eike von Savigny, 2001: *The Practice Turn in Contemporary Theory*, London: Routledge.

Latour, Bruno (ed.), 2016: *Reset Modernity!* Cambridge: MIT Press.

Latour, Bruno, 1998: „From the World of Science to the World of Research?“, *Science 10*, Vol. 280, No. 5361, p. 208–209.

Latour, Bruno, 2002: *Iconoclash: Beyond the Image Wars in Science, Religion and Art*, Cambridge: MIT Press.

Latour, Bruno, 2004: *Mes niekada nebuvome modernūs*, vert. Natalija Vyšniauskaitė, Vilnius: Homo liber.

Latour, Bruno, 2005: *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford: Oxford University Press.

Latour, Bruno, 2013: *An Inquiry into Modes of Existence: An Anthropology of the Moderns*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Latour, Bruno; Peter Weibel, 2005: *Making Things Public: Atmospheres of Democracy*, Cambridge: MIT Press.

Laurel, Brenda (ed.), 2003: *Design Research, Methods and Perspectives*, Cambridge: MIT Press.

Leavy, Patricia (ed.), 2009: *Method meets art: arts-based research practice*, New York: The Guildford Press.

Lesage, Dieter, 2009: „Who’s Afraid of Artistic Research? On measuring artistic research output“, *Art & Research*, Vol. 2, No. 2, 2009 (http://www.artandresearch.org.uk/v2n2/lesage.html).

Lima, Manuel, 2013: *Visual Complexity: Mapping Patterns of Information*, New York: Princeton Architectural Press.

Lima, Manuel, 2014: *The Book of Trees: Visualizing Branches of Knowledge*, New York: Princeton Architectural Press.

Lyons, Lucy, 2006: „Walls are not my friends: issues surrounding the dissemination of practice-led research within appropriate and relevant contexts“, *Working Papers in Art and Design 4: The role of context in art and design research*, 2006 (http://www.herts.ac.uk/research/ssahri/research-areas/art-design/research-into-practice-group/production/working-papers-in-art-and-design-journal/volume-4-research-into-practice-2006).

Lyotard, Jean-Francois, 2010 (1979): *Postmodernus būvis: šiuolaikinį žinojimą aptariant*, vert. Marius Daškus, Vilnius: Baltos lankos.

Liškevičius, Dainius, 2012: *Neaiškios revoliucinės asmenybės: šiuolaikinio meno formų apraiškos politinio protesto veiksmuose 7–9 dešimtmčio sovietinėje Lietuvoje ir atminties reprezentacijos problema*: mokslinis referatas, Vilnius: Vilniaus dailės akademija.

Liškevičius, Dainius, 2013: „Pratarmė“, in: Dainius Liškevičius. Agnė Narušytė (sud.), *Dainius Liškevičius. Muziejus*, Vilnius: Kitos knygos, p. 9.

Liškevičius, Dainius, 2014: *Labyrinthus* (parodos knygutė), Vilnius: Šiuolaikinio meno centras.

Liškevičius, Dainius; Agnė Narušytė (sud.), 2013: *Dainius Liškevičius. Muziejus*, Vilnius: Kitos knygos.

Lodermeyer, Peter; Stadtische Galerie Villa Zanders (eds.), 2013: *Re/producing Complexity: Nelleke Beljens, Hedwig Brouckaert, Jorinde Voigt*, Bonn: Global Art Affairs Publishing.

Macleod, Katy; Lynn Holdridge (eds.), 2006: *Thinking through Art: Reflections on art as research*, London: Routledge.

Mäkelä, Marit; Sara Routarinne (eds.), 2006: *The Art of Research*, Helsinki: University of Art and Design Helsinki.

Malins, Julian (ed.), 2009: *European Academy of Design: Design Connexity*, Aberdeen: EAD & Robert Gordon University.

Manning, Erin; Brian Massumi, 2014: *Thought in the Act: Passages in the Ecology of Experience*, Minneapolis University of Minnesota Press.

Mari, Bartomeu, 2008: „Devices for Action. The Work of Nomeda and Gediminas Urbonas“, in: Nomeda & Gediminas Urbonas, *Devices for Action*, Barcelona: MACBA, p. 9–12.

Martinez, Chus, 2012: „How a tadpole becomes a frog: belated aesthetics, politics, and animated matter: toward a theory of artistic research“, in: *Documenta 13: Catalog II/3, The Book of Books*, Hatje Cantz, p. 46–57.

McNiff, Shaun, 1998: *Art-based Research*, London: Jessica Kingsley Publishers.

Mersch, Dieter; Michaela Ott (eds.), 2007: *Kunst und Wissenschaft*, Munich: Wilhelm Fink.

Michelkevičė, Lina, 2014: *Dalyvavimo praktikos Lietuvos šiuolaikiniame mene: analizės kriterijų ir vertinimo problema*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus dailės akademija.

Michelkevičė, Lina, 2015: „Kalbiniai diskursai meniniame (patyime) ir kalbančio menininko vaidmenys“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, T. 79: *Meninis tyrimas: teorijos ir praktikos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 61–70.

Michelkevičius, Vytautas, 2007: „Meno ir komunikacijos studijų sąveika: medijos ir medijų menas“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, T. 44: *Medijų studijos: filosofija, komunikacija, menas*, sud. Vytautas Michelkevičius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 37–60.

Michelkevičius, Vytautas, 2015: „Medijų dailė Lietuvoje“, *Dailė*, Nr. 2 (66), Vilnius: Dailininkų sąjungos leidykla *artseria*, p. 4–5.

Michelkevičius, Vytautas, 2015: „Meninio tyrimo sampratos ir kontekstai: paini pradžia ir atspirties taškai“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, T. 79: *Meninis tyrimas: teorijos ir praktikos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 31–43.

Michelkevičius, Vytautas; Agnė Narušytė, Lina Michelkevičė (sud.), 2007: *foto/kartol istorio/grafijos*, Vilnius: Mene.

Mika, Elo (ed.), 2007: *Toisaalta tässä. Valokuva teoksena ja tutkimuksena = Here then. The photograph as work of art and as research*, trans. Tomi Snellman, Helsinki: University of Art and Design Helsinki and Finnish Academy of Fine Arts.

Narušytė Agnė, 2015: „Sovietmetis kaip meninio tyrimo objektas: Kęstučio Grigaliūno, Dainiaus Liškevičiaus ir Eglės Učickaitės atvejai“, <i>Acta Academiae Artium Vilnensis</i> , T. 79: <i>Meninis tyrimas: teorijos ir praktikos</i> , sud. Vytautas Michelkevičius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 45–59.	Pearse, Harold, 1983: „Brother, can you spare a paradigm? The theory beneath the practice“, <i>Studies in Art Education</i> , Vol. 24, No. 3, p. 158–163.	Schmidt-Burkhardt, Astrit; Jon Hendricks (eds.), 2005: <i>Maciunas' Learning Machines: From Art History to a Chronology of Fluxus</i> , Berlin: Vice Versa Verlag.	Strandman, Pia (ed.), 1998: <i>No guru, no method</i> , Helsinki: University of Arts and Design Helsinki.
Nelson, Robin (ed.), 2013: <i>Practice as Research in the Arts: Principles, Protocols, Pedagogies, Resistances</i> , Basingstoke: Palgrave Macmillan.	Pearse, Harold, 1992: „Beyond paradigms: Art education theory and practice in a postparadigmatic world“, <i>Studies in Art Education</i> , Vol. 33, No. 4, p. 244–252.	Schon, Donald A., 1984: <i>The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action</i> , New York: Basic Books.	Sullivan, Graeme, 2005: <i>Art practice as research: inquiry in visual arts</i> , London: Sage.
Newbury, Darren (ed.), 1996: <i>Research Perspectives in Art and Design</i> , Birmingham: The Research Training Initiative, University of Central England.	Perjovschi, Lia, 2012: <i>Knowledge Museum Kit</i> (Solo für...), Nurnberg: Moderne Kunst.	Schwab, Michael (ed.), 2014: <i>Experimental Systems: Future Knowledge in Artistic Research</i> (Orpheus Institute Series), Leuven: Leuven University Press.	Škaitytė, Renata, 2008: „Medijų menas kaip mokslinė-eksperimentinė erdvė“, <i>Menotyna</i> , T. 15, Nr. 2, Lietuvos mokslų akademija, p. 50–61.
Nilsson, Per, 2009: <i>The Amphibian Stand: A Philosophical Essay Concerning Research Processes in Fine Art</i> , Umea: H:ström Text & Kultur.	Peters, Sibylle, 2013: <i>Das Forschen Aller: Artistic Research ALS Wissensproduktion Zwischen Kunst, Wissenschaft Und Gesellschaft</i> , Bielefeld: Transcript Verlag.	Scrivener, Stephen, 2006: „Visual art practice reconsidered: transformational practice and the academy“, in: Marit Mäkelä, Sara Routarinne (eds.), <i>The Art of Research</i> , University of Art and Design Helsinki: Helsinki, p. 228–240.	<i>Texte zur Kunst: Artistic Research</i> . Issue No. 82, 2011.
Nimkulrat, Nithikul; Tim O’Riley (eds.), 2009: <i>Reflections and Connections: on the relationship between creative production and academic research</i> , Helsinki: University of Art and Design Helsinki.	<i>Practices of Experimentation: Research and Teaching in the Arts Today</i> , Zurich: Verlag Scheidegger & Spiess-Zurich University of the Arts Yearbook, 2012.	Scrivener, Stephen, 2009: „The Norms and Tests of Arts-Based Research“, <i>Chelsea College of Art and Design</i> (http://www.chelsea.arts.ac.uk/docs/NormsandTestsSecondWebDraft.doc).	„Tirti“, in: <i>Lietuvių kalbos žodynas</i> (http://www.lkz.lt/startas.htm).
Nyrnes, Aslaug, 2006: <i>Lighting from the Side: Rhetoric and Artistic Research (Sensuous Knowledge 3)</i> , Bergen: Bergen National Academy of the Arts.	Pritchard, Alwynne, 2009: <i>Don't touch me, you don't know where I've been (Sensuous Knowledge 7)</i> , Bergen: Bergen National Academy of the Arts.	Scrivener, Stephen, 2012: „Transformational practices: on the place of material novelty in artistic change“, in: <i>The Routledge Companion to Research in the Arts</i> , Abingdon, Oxford: Routledge, p. 259–276.	Tröndle, Martin; Julia Warmers (Hg.), 2011: <i>Kunsthochschule als ästhetische Wissenschaft: Beiträge zur transdisziplinären Hybridisierung von Wissenschaft und Kunst</i> , Bielefeld: Transcript.
Nisbet, Robert, 2001 (1973): <i>Sociology as Art Form</i> , New Jersey: Transaction Publishers.	Read, Herbert, 1943: <i>Education through Art</i> , London: Faber and Faber.	Sheikh, Simon, 2015: „Towards the Exhibition as Research“, in: Paul O’Neill, Mick Wilson (eds.), <i>Curating as Research</i> , London / Amsterdam: Open Editions / De Appel, p. 32–46.	Urbanas, Julijonas, 2007: „Tarpinto humoro dizainas: ribų ritualas ir ideo-terapija interaktyvioje terpėje (Mediated humor design: boundary ritual and ideo-therapy in interactive media)“, in: Vytautas Michelkevičius (ed.), <i>Media studies</i> , Vilnius: Acta Academiae Artium Vilnensis, p. 79–95.
O’Neill, Paul; Mick Wilson (eds.), 2010: <i>Curating and the Educational Turn</i> , London / Amsterdam: Open Editions / De Appel.	Rey, Anton; Stefan Schöbi (eds.), 2009: <i>Künstlerische Forschung: Positionen und Perspektiven</i> , Zurich: Zurich University of the Arts / Scheidegger and Spiess.	Slager, Henk, 2011: <i>The Pleasure of Research</i> , Helsinki: Finnish Academy of Fine Arts.	Varto, Juha, 2009: <i>Basics of Artistic Research: Ontological, Epistemological and Historical Justifications</i> , Helsinki: University of Art and Design Helsinki.
O’Neill, Paul; Mick Wilson (eds.), 2015: <i>Curating Research</i> , London / Amsterdam: Open Editions / De Appel.	„Research“, in: <i>Oxford Dictionaries</i> (http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/research).	Slager, Henk, 2013: <i>Offside Effect, Academy as Exhibition, 1st Tbilisi Triennial</i> , Utrecht: Metropolis M.	Varto, Juha, 2013: <i>Otherwise than knowing</i> , Helsinki: Aalto University.
O’Rourke, Karen, 2013: <i>Walking and Mapping: Artists as Cartographers</i> , Cambridge: MIT Press.	Reynänen, Lea, 1999: <i>Arts, research and doctoral studies in Finland</i> , Helsinki: Academy of Finland.	Smith, George, 2009: „The Artist-Philosopher and the New Philosophy“, in: James Elkins (ed.), <i>Artists with PhDs. On the New Doctoral degree in Studio Art</i> , Washington D.C.: New Academia Publishing, p. 129–158.	Voigt, Jorinde, 2011: <i>Botanic Code</i> , Snoeck Verlagsgesellschaft MbH.
Obrist, Hans Ulrich, 2013: <i>Art as a Thinking Process – Visual Forms of Knowledge Production</i> , New York: Sternberg Press.	Riley, Shannon Rose; Lynette Hunter (eds.), 2009: <i>Mapping Landscapes for Performance as Research: Scholarly Acts and Creative Cartographies</i> , Basingstoke: Palgrave Macmillan.	Snow, C. P., 2012 (1959): <i>The Two Cultures</i> , Cambridge: Cambridge University Press.	Wesseling, Janneke (ed.), 2011: <i>See it Again, Say it Again. The Artist as Researcher</i> , Amsterdam: Valiz.
Obrist, Hans Ulrich, 2014a: <i>Think Like Clouds</i> , New York: Badlands Unlimited.	Rolling, James Haywood Jr., 2013: <i>Arts-Based Research Primer</i> (Peter Lang Primer), New York: Peter Lang Publishing Inc.	Spencer, Stephen, 2010: <i>Visual Research Methods in the Social Sciences: Awakening Visions</i> , London: Routledge.	Witzgall, Susanne; Gerlinde Vogl, Sven Kesselring (eds.), 2013: <i>New Mobilities Regimes in Art and Social Sciences</i> , Farnham: Ashgate Publishing Limited.
Obrist, Hans Ulrich (ed.), 2014b: <i>Mapping it out: An Alternative Atlas of Contemporary Cartographies</i> , London: Thames & Hudson Ltd.	Rust, Chris, 2007: „Unstated contributions – How artistic inquiry can inform interdisciplinary research“, <i>International Journal of Design</i> , Vol. 1, No. 3, p. 69–76.	Stiegler, Bernard, 2015: <i>States of Shock: Stupidity and Knowledge in the 21st Century</i> , Chester: Wiley-Blackwell.	Žilinskaitė, Viktorija, 2010: „Sociologijos kelio tyrimų peizažai. Teorijos ir empirikos santykis 17-ajame Pasaulio sociologijos kongrese“, <i>Sociologija. Mintis ir veiksmai</i> , Nr. 26, p. 158–167.
Paavola, Pentti; Anu Ala-Korpela (eds.), 1995: <i>Knowledge Is a Matter of Doing (Acta Scenica 1)</i> , Helsinki: Theatre Academy.	Rust, Chris; Judith Mottram, Jeremy Till, 2007: <i>AHRC Research Review, Practice-Led Research in Art, Design and Architecture</i> , Bristol: AHRC (http://arts.brighton.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0018/43065/Practice-Led_Review_Nov07.pdf).	Stiles, David, 1998: „Pictorial Representation“, in: Gillian Symon, Catharine Cassell (eds.), <i>Qualitative Methods and Analysis in Organizational Research: A Practical Guide</i> , London: Sage.	Žukauskienė, Odeta, 2012: „Muziejų kultūra: kintantys diskursai ir institucinė kritika“, <i>Lietuvos kultūros tyrimai</i> , T. 2: <i>Muziejai, paveldas, vertybė</i> , Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, p. 14–31.

INTERVIU

Interviu su Jan Kaila, 2013.	1 diagrama iš keturių dalių. Teorijos ir praktikos santykio perspektyvos: 1a interpretacinė, 1b imanentinė, 1c performatyvioji, 1d instrumentinė. Anastasija Sosunova	19 diagrama. Skirtingi žinių tipai meno kūriniuose. Agnė Alesiūtė
Interviu su Juha Varto, 2013.	2 diagrama. Teorijos ir praktikos santykis. Agnė Alesiūtė	20 diagrama. Žinių mene kūrimo problema. Agnė Alesiūtė
Interviu su Artūru Raila, 2014.	3 diagrama iš 7 dalių su legenda. Lietuviškos žodžio <i>tirti</i> reikšmės (reikšmių eiliškumas 4, 7, 2, 6, 5, 3 1). Anastasija Sosunova	21 diagrama. Žinių poetika, jų veiknumas ir trukdžiai. Agnė Alesiūtė
Interviu su Egle Karpavičiute, 2014.	4 diagrama. Mokslinio tyrimo tipai. Anastasija Sosunova	22 diagrama. Meninio tyrimo: tikslai, poreikis, baimės, reikalingumas ir poveikis. Agnė Alesiūtė
Interviu su Henk Borgdorff, 2014.	5 diagrama. Tyrimo tipai. Agnė Alesiūtė	23 diagrama. Vizualių menų praktikos sistema (Sullivan, 2004: 153)
Interviu su Henk Slager, 2014.	6 diagrama. Tyrimo funkcijos, metodai ir interesai. Agnė Alesiūtė	24 diagrama. Tyrėjo pozicijos kontinuumas (Hannula, 2014: 62)
Interviu su Inga Vidugiryte-Pakeriene, 2014.	7 diagrama. Edukacijos ir meno santykis. Agnė Alesiūtė	25 diagrama. Tapatybių virsmas: tyrėjas, kūrėjas, „kurejas“. Anastasija Sosunova bendradarbiaudama su Vytautu Michelkevičiumi
Interviu su James Elkins, 2014.	8 ir 9 diagramos. Meno ir tyrimo santykio pagal Fraylingą vizuali interpretacija. Rokas Cicėnas, Pijus Cicėnas (kairėje) ir Agnė Alesiūtė (dešinėje) bendradarbiaudami kūrybinėse dirbtuvėse su Vytautu Michelkevičiumi	26 diagrama. 3 disertacijų konfigūracijos modeliai pagal Elkinsą (2009; 2014). Vytautas Michelkevičius
Interviu su Janneke Wesseling, 2014.	10 diagrama. Tyrimo ir meno santykis iš dviejų požiūrio taškų. Agnė Alesiūtė	27 diagrama. Šioje vizualizacijoje pateikiamas vienas iš reikalavimų disertantams – disertacijos apimtis ir tai, kaip ji veikia menininką-disertantą, iš kurio reikalaujama nuo miltžiniškos rašytinės disertacijos iki jokios disertacijos raštu. Vilniaus dailės akademijos reikalavimai atsiduria maždaug per vidurį. Rokas Cicėnas, Pijus Cicėnas
Interviu su Mary Anne Staniszewski ir Curtis Bahn, 2014.	11 diagrama. Meninio tyrimo sampratos ambivalentiškumas. Agnė Alesiūtė	28 diagrama. Lietuvos meninio tyrimo žemėlapis: kolektyvinė samprata ir lokali tapatybė. 1 versija
Interviu su Mick Wilson, 2014.	12 diagrama iš 5 dalių. Praktika grįstas tyrimas bandant raštu įvardyti tyrimo tipus. Anastasija Sosunova bendradarbiaudama su Vytautu Michelkevičiumi	29 diagrama. Pirmojo Vilniaus meninio tyrimo susitikimo proceso žemėlapiavimas. Agnė Alesiūtė
Interviu su Simonetta Moro, 2014.	13 diagrama. Meninio tyrimo samprata pagal tris kontekstus. Agnė Alesiūtė	30 diagrama. Individualus meninio tyrimo modelis. Tomas Grunskis
Interviu su Marquard Smith, 2015.	14 diagrama. Teorijos santykis su meno lauku akademijoje. Agnė Alesiūtė	31 diagrama. Eskizas, kuriant 9 diagramą „Meno ir tyrimo santykio pagal Fraylingą vizuali interpretacija“ (žr. p. 37). Agnė Alesiūtė
Interviu su David Bate, 2015.	15 diagrama. Meninio ir mokslinio tyrimo santykis. Agnė Alesiūtė	32 diagrama. Ingos Vidugirytės metodologinis žemėlapis, eksponuotas „peizaže“ – parodos erdvėje ant lango
Interviu su David Crowley, 2015.	16 diagrama. Žinių ir žinojimo kūrimo mene problema. Agnė Alesiūtė	17 diagrama. Žinių tipai pagal Borgdorffą. Agnė Alesiūtė
Interviu su Marquard Smith, 2015.	17 diagrama. Žinių tipai pagal Borgdorffą. Agnė Alesiūtė	18 diagrama. Kitų sąvokų vietoj žinios ieškojimas ir vartojimas. Agnė Alesiūtė
Interviu su Indre Klimaite, 2016.		

Mi29 Michelkevičius Vytautas
Meninio tyrimo suvesti. Žinojimo kontūrais. – Vilnius : Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016.-160 p.: iliustr.

ISBN 978-609-447-229-9

Monografija, parašyta menotyros, filosofijos, sociologijos, mokslo bei technologijų studijų, edukologijos ir meno studijų sankirtoje, nagrinėja žinojimo gamybą ir sklaidą šiuolaikiniame mene, moksle ir kultūroje.

Autorius pasitelkia mokslinį ir diagraminį rašymą tekstu bei vaizdais ir nagrinėja naują, besiformuojantį reiškinių – meninių tyrimą, analizuodamas jo sampratas ir raišką mene, moksle ir edukacijoje. Nors pasaulyje jau seniai nebestebina doktorantūros programos, suteikiančios daktaro laipsnį menininkams, Lietuvoje tai dar nauja praktika.

Monografijoje aptariamos meninio tyrimo atsiradimo prielaidos, apibrėžimo problema, santykis su menu ir mokslu, metodologijos ir kintančios tyrėjų bei kūrėjų tapatybės. Analizuojami meninio tyrimo pavyzdžiai doktorantūros programose, Lietuvos šiuolaikiniame mene ir įvairiuose tarpsritiniuose tyrimuose. Knyga atveria probleminį lauką ir padeda pagrindą tolesnėms mokslinėms ir meninėms diskusijoms.

UDK 7.07

www.menistryrimas.lt

IŠLEIDO

Vilniaus dailės akademijos leidykla
Domininkonų g. 15, 01131 Vilnius
www.leidykla.vda.lt

SPAUSDINO

UAB „Balto print“
Utenos g. 41A, 08217 Vilnius
www.baltoprint.com

Popierius Munken Lynx 100 g/m²

Tiražas 450 egz.

Ši monografija – tai vaikščiojimas žinojimo kontūrais maštant, kada menas tampa tyrimu, ką jis sukuria ir kaip pristato savo procesus ir rezultatus. Taip pat – kaip jis gali išplėsti mokslinio tyrimo sampratą ir metodus.

Kas tie, meninio tyrimo suvesti?

Menas ir mokslas. Menininkai, mokslininkai, kuratoriai, kiti praktikai. Diagramos ir žemėlapiai, jungiantys į visumą sąvokas, kreives ir formas. Čia visi jie žinojimo kontūrais – linijomis, briaunomis, paraštėmis – suvesti į daugialypį diagraminį atlasą. Ši knyga – tai performatyvus veiksmas, siekiantis atverti meninio tyrimo sampratą ir jas demistifikuoti.

Meninis tyrimas keičia disciplinų bei tapatybių ribas ir sudaro sąlygas hibridinėms praktikoms. Kur baigiasi menininko kompetencijos ir prasideda mokslininko, ir atvirkščiai? Koks tai tyrimo tipas? Spekuliatyvus, performatyvus, emocinis, vizualus, įkūnytas, praktika grįstas, intuityvus?

Meninis tyrimas keičia požiūrį ne tik į meno praktiką, bet ir į mokslinį tyrimą, kvestionuodamas jį kaip vienintelį legitimų žinojimo gaminimo būdą. Menui grąžinama tyrimo funkcija (ją jis turėjo dar Renesanso laikais).

Greta konceptualių meninio tyrimo problemų čia analizuojamos ir meninio tyrimo strategijos Lietuvos šiuolaikiniame mene – Artūro Railos, Nomedos ir Gedimino Urbonų, Dainiaus Liškevičiaus, Julijono Urbono, Indrės Klimaitės ir Eglės Karpavičiūtės projektai.

Skaitant šią monografiją su 32 diagramomis ir 29 atvaizdais, neapleidžia klausimas, kas tai – meninė monografija ar mokslinis albumas?

Meninis tyrimas – mokslą išlaisvinanti priemonė.

Doc. Julijonas Urbonas, menininkas,
dizaineris ir tyrėjas

Vytautas Michelkevičius žavi savo virtuozišku sugebėjimu žaismingai kalbėti apie meninį tyrimą neuždarydamas jo sustabarėjusiuose apibrėžimuose ir neakademizuodamas meninės praktikos.

Doc. Česlovas Lukenskas, menininkas
ir pedagogas

Ši knyga – tai bandymas sudaryti meninio tyrimo diagraminį atlasą kaip ataskaitą apie šiuolaikinį žinojimą.

Prof. dr. Citsira He'raeser

Doc. dr. Vytautas Michelkevičius – tyrėjas, kuratorius ir dėstytojas Vilniaus dailės akademijoje (VDA) bei kitur. Veiklos pradžioje (2003–2011) daugiausiai užsiėmė fotografijos ir medijų teorijomis bei praktikomis, nuo 2007 m. susidomėjo pirmiausia meninio tyrimo praktika, vėliau – teorija. Yra parašęs arba sudaręs apie tuziną knygų apie fotografiją, medijas, šiuolaikinį ir tarpdisciplininį meną, tarp jų ir pirmąją savo monografiją: *LTSR fotografijos meno draugija. Vaizdų gamybos tinklas* (VDA,

Atlikdamas tyrimą jaučiausi it dalyvaučiau meninio tyrimo puotoje: su kiekvienu jos dalyviu patyriau vis kitokį intelektualinį ir emocinį nuotykį. Rašydamas šią monografiją ilgam buvau įniręs į turiningą meninio tyrimo liūną. Kai šis galiausiai praskaidrėjo, nusitvėriau jo besišaknijančių ir besišakojančių tinklų ir atsistojau ant tvirtesnio pagrindo. Kviečiu prisijungti ir toliau tęsti diskusiją.

Vytautas Michelkevičius, autorius

2011) bei mokslinių straipsnių rinkinį: *Meninis tyrimas: teorija ir praktika* (VDA, 2015). Nuo 2011 m. kasmet VDA Nidos meno kolonijoje su kolegomis kuruoja Interformato simpoziumus, kuriuose performatyviai apsiukeisti žiniomis susitinka menininkai, mokslininkai, kuratoriai ir kiti praktikai. Be kitų kuratorinių veiklų, 2015 m. 56-ojoje Venecijos meno bienalėje kuravo Lietuvos paviljoną su Dainiaus Liškevičiaus projektu *Muziejus* (organizavo: VDA Nidos meno kolonija).

9 786094 472299